

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Mluvená forma jazyka v povědomí dospívajících jedinců

Bakalářská práce

Autor: David Provazník
Studijní program: B7202 Mediální a komunikační studia
Studijní obor: Literární dokumentaristika a teorie čtenářství
Vedoucí práce: prof. dr hab. Jaroslav Lipowski

Zadání bakalářské práce

Autor: David Provazník

Studium: P131282

Studijní program: B7202 Mediální a komunikační studia

Studijní obor: Literární dokumentaristika a teorie čtenářství

Název bakalářské práce: **Mluvená forma jazyka v povědomí dospívajících jedinců**

Název bakalářské práce The spoken form of language in the notion of teenagers

AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá teoretickým nástínem mluvené formy jazyka. Pozornost je věnována problematice slabiky, členěním textu na mluvní takty, částečně dynamickým a kvantitativním prostředkům. Tyto jevy budou znázorněny na konkrétním přepisu mluveného projevu. Praktickou část tvoří analýza dotazníků na téma mluvené formy jazyka, který vyplnily tři třídy. V rámci projektové části proběhla přednáška vysvětlující otázky z dotazníků.

CVRČEK, Václav a kol. Mluvnice současné češtiny. 1, Jak se píše a jak se mluví. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. 353 s. ISBN 978-80-246-1743-5. HÁLA, Bohuslav a SOVÁK, Miloš. Hlas - řeč - sluch: Základní věci z anatomie, fyziologie a hygieny hlasového, mluvicího i sluchového ústrojí, z foniatrie, fonetiky, orthoepie, orthofonie atd. V Praze: Česká grafická Unie, 1941. 244 - [X] s. Věda všem. II. populární řada; Sv. 19. HÁLA, Bohuslav. Úvod do fonetiky. První vydání. V Praze: Melantrich, 1948. 174-[I] s. Svět vědy a práce; Sv. 9. KRAUS, Jiří a kol. Člověk mluvicí: řečníci bez tribuny čtením i poslechem. Vyd. 1. Voznice: Leda, 2011. 241 s. ISBN 978-80-7335-258-5. KRAUS, Jiří. Rétorika a řečová kultura. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004. 184 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze; 5. ISBN 80-246-0898-7.

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: prof. dr hab. Jaroslav Lipowski

Oponent: PhDr. Jiří Zeman, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 19.1.2015

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 26. 5. 2016

.....

David Provazník

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji panu profesorovi Jaroslavovi Lipowskému za odborné vedení mé bakalářské práce, četné konzultace a cenné rady.

ANOTACE

PROVAZNÍK, David. *Mluvená forma jazyka v povědomí dospívajících jedinců*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. 63 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá teoretickým nástínem mluvené formy jazyka. Pozornost je věnována problematice slabiky, členěním textu na mluvní takty, částečně dynamickým a kvantitativním prostředkům. Tyto jevy budou znázorněny na konkrétním přepisu mluveného projevu. Praktickou část tvoří analýza dotazníků na téma mluvené formy jazyka, který vyplnily tři třídy. V rámci projektové části proběhla přednáška vysvětlující otázky z dotazníků.

Klíčová slova: jazyk, jazyková kultura, rétorika, fonetika, výslovnost

ANNOTATION

PROVAZNÍK, David. *The spoken form of language in the notion of teenagers*. Hradec Králové: Faculty of Education University of Hradec Kralové, 2016. 63 s. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis deals with theoretical sketch of spoken form of language. It is focused on problematic syllables, dividing of text in spoken tacts and then partly to dynamic and quantitative devices. These phenomena are going to be shown in a particular transcription of spoken performance. The practical part consists of analysis of questionnaires about the spoken form of language, that was taken in three classes. There was also a lecture within the project part that was explaining the questions from that survey.

Keywords: language, language culture, rhetoric, phonetics, pronunciation

Obsah

Úvod.....	8
I. Teoretická část	9
1.1 Fonetika a její rozdělení	9
1.2 Fonetická transkripce mluveného projevu.....	10
1.3 Základní pojmy (dýchání, mluvení, řeč, slyšení)	11
1.4 Vztah mluvené a psané formy jazyka.....	13
1.5 Fonetika a ortoepie ve vztahu ke konkrétnímu proslovu.....	13
1.6 Barva hlasu, slabika.....	15
1.7 Tabulka slov z hlediska počtu slabik.....	18
1.8 Přízvuk, slovo, mluvní takt.....	21
II. Praktická část.....	24
2.1 Třída třetího ročníku učebního oboru	24
2.2 Třetí ročník čtyřletého oboru s maturitou na středním odborném učilišti technickém ..	36
2.3 Třetí ročník gymnázia.....	47
Shrnutí odpovědí z dotazníků	56
Závěr.....	61
Seznam použité literatury	63

Úvod

Bakalářská práce se zabývá mluvenou formou jazyka. Zaměřuje se na mluvení, slyšení, suprasegmentální jevy, konkrétně na problematiku slabiky, členění textu na mluvní takty. Z hlediska dynamických prostředků se práce zabývá větným přízvukem a důrazem a z hlediska kvantitativních prostředků se práce zaměřuje především na pauzy a mluvní tempo. V teoretické části jsou pojmy vysvětleny na základě současného pojetí, ale v mnohém se výklad opírá i o práce nestora české fonetiky Bohuslava Hály.

Práce Bohuslava Hály se mohou dnes jevit jako zastaralé, ale stále mají velkou vědeckou platnost. K metodologii Bohuslava Hály se přikláním nejenom proto, že Hála je jednou z nejvýznamnějších osobností české fonetiky, ale také proto, že Hála v jistých ohledech zanedbával fonologii. Bakalářská práce nehodnotí, zda je Hálůva metodologie správná či špatná. Pro Hálůvu metodologii jsem se rozhodl proto, že v rámci projektové části seznámím studenty s určitou problematikou fonetiky a s problematikou prostředků, které se k fonetice vztahují. Vzorek tvoří studenti gymnázia, studenti technicky zaměřeného čtyřletého oboru a studenti tříletého učebního oboru.

Praktická část bakalářské práce se zabývá rozborem dotazníku, který vyplnili studenti výše uvedených tříd. Dotazník je zaměřený především na mluvenou formu jazyka. Z dotazníku bychom se měli dozvědět, zda jsou studenti schopni určit rozdíl mezi jazykem a řečí, mezi písemnou a mluvenou formou jazyka, zda jsou schopni říct, čím se zabývá jazyková kultura, rétorika, o kom si myslí, že je dobrým řečníkem. Měli bychom se dozvědět, zda jsou schopni vést veřejné projevy a jestli k tomu měli už nějakou příležitost. Raději jsem se zeptal, jestli studenti byli někdy seznámeni s pojmem fonetika a fonologie – předpokládám, že ne, a proto by nemělo smysl zasahovat ještě do fonologie.

Cílem práce je zjistit, do jaké míry sahají znalosti dospívajících jedinců v oblasti mluvené formy jazyka se zřetelem k fonetice a ortoepii. Přednáška vztahující se k dotazníkům a teoretickému konceptu by měla studenty seznámit se strukturou mluveného projevu jeho odchylkami a měla by povznést obecný rozhled v oblasti jazykové kultury.

I. Teoretická část

Teoretická část bakalářské práce je zaměřena na fonetiku a prostředky vztahující se k přednesu mluveného projevu. Jednotlivé pojmy, kterými se práce zabývá, jsou vysvětleny pro větší zřejmost přímo na konkrétním mluveném projevu, který je přepsán v bakalářské práci. Teoretická část představuje lehký náhled do zvukové stránky jazyka. Cílem je představit formu mluveného projevu z hlediska, které je nezasvěceným jazykovědcům cizí. Na teoretickou část navazuje praktická část, ve které jsou analyzovány dotazníky s tematikou zvukové stránky jazyka a mluveného projevu.

1.1 Fonetika a její rozdělení

Fonetika je věda o zvukové stránce lidské řeči a její funkci při mluvení. Dříve bývala mnohdy nepřesně definována jakožto „*fysiologie zvuků řeči*“, avšak neprávem, neboť fyziologie nás informuje pouze o možných výkonech mluvních orgánů z hlediska jejich primárních funkcí, nikoliv však též o jejich činnosti při tvoření řeči. Fonetika se zabývá studiem hlásek lidské řeči a jejich modulováním v toku souvislé mluvy. Zkoumá příslušná fakta jednak z hlediska fyziologicko-artikulačního, to znamená z hlediska tvoření hlásek, a z hlediska akusticko-optického, tedy z hlediska vnímání hlásek (zrakem, sluchem). Fonetika je věda lingvistická, zabývající se vnější mechanickou stránkou lidské řeči, avšak se stálým přihlížením ke sdělovací a vyjadřovací funkci jazykových jevů.

Rozdělení

Fonetiku rozlišujeme na:

- Statickou (popisná, deskriptivní, synchronní)
 - Statická popisuje zvukový stav daného jazyka nebo řeči v mezích jistého časového úseku
- Historickou (dynamická, evolutivní, diachronní)
 - Historická se zabývá tím, jak, kdy, kde a proč se provedly různé jazykové změny (například přechod souhlásek velárních na souhlásky palatální)

Fonetika se dále dělí podle účelu svého bádání na:

- Teoretickou
 - Poskytuje důležité poznatky lingvistické a historické
- Praktickou

- Slouží rozmanitým účelům mluvní praxe, například vyučování hluchoněmých, nápravě špatné výslovnosti

Dále se fonetika dělí na:

- Sluchovou
- Experimentální

Toto dělení je jen historické. V dřívějších dobách se fonetikové spokojovali pouze se svým sluchem. Od konce 19. století se však uchylují k rozmanitým metodám objektivním a hlavně přístrojovým. Dnes musí každý fonetik umět pracovat s přístroji a také dobře pozorovat sluchem i zrakem.¹

1.2 Fonetická transkripce mluveného projevu

[| velevážen^í | hosté | | kolegové | | řpř^oátelé | | kilo
atř^oičtv^ře | | tadleta | obrofská | váhamně | zabránilaftom | | abix | volil | lexčí
tón | | igdišbix | hrožnerát | | natošabix | žertoval | | takaš | nakonec | @ | toje | kiloaštv^ř | | hr
ube | váhi | toho papíru | | prosím vás
ale | | tosoů | řgigantúri | | řexřvjedomost^í | | řexleúdajúřex informací teréftom
soů | odevřeňe | sxované | atagdále | obráski | grafi | tabulki | řneuvjeřitelná
práce | | trpjelivost | ... | vášmonotip | aůtore | | zrovntax jako
celí | obrofskí | kolektif | | skutečnenepř^oeháňim | | játadisem | určit^ěneprávem | semprost^ědal
| př^oednost | př^oetrecenzentem | specijalistoů | doktorem | --- | jáká vlastněbila | moje role | ---
| noauvjedomtesi | | gdebose | zaxitávali | řgde | řbi | biliti | zvodňelé | horizonti | no | řvhorni
nách | řzeminách | řpúdách | | kudi^{bi} | migrovalata | voda | póri | | duřⁿⁱ | --- | v
zeminách | | otkařbismeji | čerpali | no | samozřejmňe | zase | řzhornin | toje | skutečně | toje
to | ---
| dvacet | pjetadvacet | tr^oicet | procen | řgeologije | geologiji | regijonáln^í | | řpetrologije | ata
gdále | | tak tadi bil |
tenmúj | skromní | př^oispjev^{ek} | abixpodrobňe | př^oečetl | geologiji | navrx | ňáké | úpravi | ňeja
ké | dopľňki | atagdále | prosím | pjekňe | nemisletesi | žesem | | nepř^oečetiti | ---
| staře | tobistesⁱ | misleli | žeten | honorář^o | dostávám | sem
| dostal | neprávem | řné | př^oečetsemto | skutečně | celé | | ňegdesem | trval | naňáké | češťiňe
| tadisemse | nepohot | saůtorem | vmnoha | př^oípadex | ano | | @ | ale | | skutečně | jádám | ru
ku | doohňe | zatožeta | bijologijeje | zhruba | fpořadku | igdiš | ňekteréti | názori | igdiš | igdiš |
ňekteréti | názori | mohoůbít | bimohla bejtta | terminologije | jiná | atagdále | | prosím
řvás | řti
podzemňí | vodisoů | | ukrité | řvíte | tisoů | řsxované | jinagbito | nebili | podzemňí | vodi | | a
le oni
se | dostávají | napovrx | ale | nemluvimotom | ovrtex | očerpání | atagdál | zároveňřmluvim | o
řpř^oírođňim | | vzlínání | napovrx | také | nato | soůmokřadi | řno | timohoůbít | ašopt^řížňevelk^í
mokřadi | žejo | | řale | máme prameni | | ti řzbožňelé | prameni a

¹ HÁLA, Bohuslav. *Úvod do fonetiky*. První vydání. V Praze: Melantrich, 1948. s. 5-7. Svět vědy a práce; Sv. 9.

| pramínki | | tojeten | př^oírodní | víbjer | t'expozemňix | vod | auštadi | bilo | naznačeno | ale |
 jen žmálo | naznačeno | | že prameni | tibili | zbožnelé | užstarix | civilizací | | a
prosímvás | námse | podářilo | objevit | | vestaročeské | literatúře | | báseňse | podářila | objevit
 | skutečne | kerá | | zbožňuje | tiprameni | aukazuje |
najejix | víznam | námse | trošku | podářilo | př^oevést | tustaročeskoř | literaturu | dosořčasněho
 | jazika | | skusilismeto | zřimovata | jábixvám | tu | řimovačkutet' | skusil | př^oečíst | |

pot žpramenem	uperuce	
pravím	tráva	zmořena
sprakňížetem	oldřixem	
setkalase	bořena	

gde	žprasklini	drolíkámen
bívá	pravidelně	žpramen
jakten	prazdroj	uperuce
gde	právala	bořena
něvřak	fpračce	
ale	vruce	

| tuhle | bášničku | vjenuju | ařtorskému | kolektivu |

Mluvený projev zapsaný ve fonetické transkripci zobrazuje tok hlásek v souvislé promluvě. Rozbor je zaměřen na fyziologickou artikulaci. Vnímání percipienta je závislé na artikulaci expedienta. Vnímání může být narušeno například různými šumy. Proslov lze zkoumat z hlediska deskriptivního a historického, tedy z hlediska synchronního a diachronního. Můjvzkum bude nahlížet na text z hlediska synchronního.

Mluvčí je pan **Doc. RNDr. Zdeněk Kukul, DrSc.**, narozen 29. listopadu 1932, český oceánolog, geolog a oceánograf. Působil téměř 10 let v zahraničí, hlavně v zemích jihozápadní Asie, kde byl profesorem na univerzitách v Bagdádu, Kuvajtu a také byl hlavním geologem ve státní geologické službě v Iráku. Mnoho let přednášel na různých zasedáních a univerzitách po celém světě. Počet jeho veřejných přednášek jde do stovek. Mluvčí je tedy vysoce vzdělaným zkušeným řečníkem. Věk, vzdělání a mnoho dalších subjektivních slohotvorných faktorů ovlivňují výsledný styl mluveného projevu, proto jsem si pro rozbor mluveného projevu vybral zkušeného akademického řečníka.

1.3 Základní pojmy (dýchání, mluvení, řeč, slyšení)

V mluvním procesu je nejdůležitější dýchání. Skládá se z nádechu a výdechu. Užívají se tři typy dýchání:

- Hrudní
- Brániční
- Smíšené²

Při dlouhých proslovech je nejčastějším dýcháním smíšené dýchání (zvětší se hrudník i břicho). Při fyziologickém dýchání je doporučováno nadechovat se nosem, v případě mluveného projevu se nádech provádí nosem i ústy, protože je nutno v malém čase nabrat do plic maximum vzduchu. Pan Kukal je zkušený mluvčí, používá dýchání smíšené, zvládá dýchání bez nežádoucích zvukových efektů, nenarušuje tedy vnímání řeči. Řeč především slouží k dorozumívání mezi lidmi, a pokud nahlížíme na řeč jako na komunikační prostředek, obsahuje 3 základní vlastnosti:

1. Mluvní
2. Sluchovou
3. Významovou

V mluvním procesu je třeba také přiřazovat slovům význam, aby jim člověk mohl porozumět. Mluvení je řada pohybů lidského těla řízených nervovým ústrojím. Orgány, které používáme k mluvení, nazýváme mluvčím ústrojím (mluvidly). Lidská řeč je tedy produktem mluvidel. Nejdůležitějšími orgány jsou především jazyk (lingua).

- Jazyk je svalový orgán, který je umístěn v dutině ústní a člověk s ním může vytvářet obrovskou škálu zvuků, které se využívají k tvorbě řeči.
- Měkké patro (vélum) je část patra, která je tvořena pouze svalem, na rozdíl od tvrdého patra se účastní artikulace aktivně.
- Tvrdé patro (palatum) je část patrové klenby. Tvrdé je proto, že je vyztužené paterní kostí na rozdíl od měkkého patra.
- Rty (labia) jsou měkké, pohyblivé orgány, které mají také účast na artikulaci řeči společně s respiračním (dechovým) ústrojím. Dechové ústrojí tvoří hlavně plíce (pulmo), jde o párový orgán, který umožňuje výměnu plynů mezi krví a vzduchem.

Nakonec je třeba zmínit ještě slyšení. Jedná se o proces, ke kterému dochází, když mluvčí řekne slovo, které v adresátovi vyvolá vzpomínku či představu. Takovéto vzpomínce

² HÁLA, Bohuslav. *Úvod do fonetiky*. První vydání. V Praze: Melantrich, 1948. s. 16-19. Svět vědy a práce; Sv. 9.

se říká auditivní slovní obraz. Tento princip se uplatňuje při mluvené řeči. Řeč ovšem existuje i v psané (tištěné) podobě. Slova zaznamenaná v psané podobě příjemce vnímá čtením. Příjemce se čtením snaží rozšifrovat kód, kterým je sdělení zaznamenané a vytváří si vizuální slovní obrazy.³

1.4 Vztah mluvené a psané formy jazyka

Komunikace se v běžném životě děje převážně mluvenou formou jazyka, tedy za pomoci řeči. Psaná forma jazyka má roli sekundární a je od mluvené formy odvozena. Člověk je v každodenních činnostech obklopen mluvenou nebo psanou formou jazyka v důsledku svého povolání, kulturního prostředí a dalších faktorů.

Český pravopis je stejně jako naprostá většina ortografických systémů v jazycích světa pravopisem fonografickým. To znamená, že grafické prvky pravopisné soustavy zachycují především zvukovou stránku jazyka, a nikoli přímo sémantickou náplň jeho jednotek, výjimkou jsou pravopisné systémy ideografické, například čínština.

Zvuková stránka však není v češtině zachycena zcela konzistentně. Rozdíly mezi vyslovovaným a zapisovaným jsou způsobeny dvěma principy, které se v české pravopisné soustavě projevují. Jedná se o princip morfemický a princip historický. Grafické soustavy, které se snaží zvukovou podobu mluveného jazyka zachytit konzistentně a přímo, se nazývají transkripční systémy. Transkripční systémy je možné dělit podle množství informace, které o zvucích zachycují, nebo podle roviny zvukové výstavby, pro niž jsou určeny. Takzvaná fonologická transkripce zachycuje pouze základní kontrastní jednotky daného jazyka.

1.5 Fonetika a ortoepie ve vztahu ke konkrétnímu proslovu

Čeština stejně jako většina kulturních jazyků využívá proudy výdechového, neboli exspiračního. Využívání nádechového proudu je velmi omezené. Příkladem může být třeba oslovení [| velevážeňi hosté | | kolegové | | ~~ř~~přátelé | Slovo přátelé je vysloveno s důrazem po absolutní pauze s výdechovým proudem, pro zdůraznění zásadnějšího sémantického významu oproti oslovením hosté a kolegové.

³ HÁLA, Bohuslav a SOVÁK, Miloš. *Hlas - řeč - sluch: Základní věci z anatomie, fyziologie a hygieny hlasového, mluvícího i sluchového ústrojí, z foniatry, fonetiky, orthoepie, orthofonie atd.* V Praze: Česká grafická Unie, 1941. s. 98-107. Věda všem. II. populární řada; Sv. 19.

Dalším příkladem je | | tosoň | gigantúri | | texvjedomost'í | | texleúdajút'ex informací teréftomsoň | V této enumeraci je kladen velký důraz na slovo | gigantúri |, následuje absolutní pauza | texvjedomost'í |, další absolutní pauza a následuje dlouhá část | texleúdajút'ex informací teréftomsoň |.

Celý výčet započatý od slova | gigantúri | je řečen na jeden nádech, proto je toto slovo zdůrazněno nejintenzivněji, naopak v poslední dlouhé části se kapacita vzduchu v plicích razantně zmenšila a celý úsek | texleúdajút'ex informací teréftomsoň | je řečen pouze v jednom mluvním taktu, došlo ke zrychlení mluvního tempa a k utlumení intenzity hlasu. Mluví si ke zkrácení ještě pomohl formou elize, například ve skupině souhlásek „kt“ ve slově | teré |, explicitní varianta by měla být „které“. Varianta s vynecháním sonory „j“ je také explicitní, ačkoliv nižší, ovšem vzhledem k významné příležitosti by byla vhodnější výslovnost slavnostní, tedy bez vynechání konsonantu „j“ | jsoň |.

| Dvacet | pjetadvacet | třoicet | procen | geologije | geologiji | regijonální | | getrologije |.

V této části lze sledovat kvantitu slov na jeden výdechový proud.

První část je | dvacet | pjetadvacet | třoicet | procen | geologije |. Pět slov je řečeno na jeden výdechový proud a u slova | procen | došlo k vynechání konsonantu „t“, po kterém následuje slovo | geologije | s důrazem. Další výdechový proud obsahuje slova pouze dvě, | geologiji | regijonální |, která upřesňují, o jakou konkrétní geologii se jedná. Další výdechový proud obsahuje pouze jedno slovo | getrologije |, které upřesňuje konkrétní vědu z oblasti geologie, tedy vědu zabývající se vznikem, složením, vlastnostmi a výskytem hornin. Slovo je řečeno s důrazem pro upřesnění konkrétní vědy, jedná se o petrologii, nikoliv o mineralogii například.

Rozložení slov na jednotlivé výdechové proudy je v tomto případě dobře uspořádané, protože pan Kukul je zkušený řečník. Zkušený řečník se pozná podle užití pauz, nikoliv podle rychlosti tempa.

Veškeré užití důrazu spočívá ve změně výšky, síly hlasu a barvy hlasu. Tyto parametry lze řadit do fyziologicko-akustické podmínky řeči. Výsledek se projevuje v celkovém přenosu řeči. Výška hlasu je závislá na počtu kmitu hlasivek za jednu vteřinu, počet je především závislý na tlaku expiračního proudu, který vytváří u každého mluvčího individuální výšku hlasu. Například v částích | obráski | grafi | tabulki | gneuvjeřitelná práce |, | no | ghorninách | gzemínách | gpúdách |, no | samozřejmě | zase | ghornin | ...

Zde lze poukázat také na sílu hlasu. Ta závisí na intenzitě výdechového proudu. Síla výdechového proudu souběžně stoupá se silou hlasu. Například |ale| jen ~~ě~~málo |naznačeno| ... Mluvčí vystupuje velmi přesvědčivě, má přesvědčivou barvu hlasu, ta je vždy individuální v závislosti na duševních stavech, věku, či pohlaví.

1.6 Barva hlasu, slabika

Barva hlasu je obecně dána silou a výškou, které se vztahují k jednomu konkrétnímu akustickému celku. Mluvčí má velké zkušenosti s veřejnými projevy, jeho hlas se nechvěje a je si vědom toho, co říká. V celkovém akustickém celku dochází k pomeznímu rozdílu mezi artikulováním samohlásek a souhlásek. Hlázky neboli fonémy jsou nejhlavnějšími prvky souvislého mluvního procesu. Každý foném je jedinečný pro svou ojedinelou artikulaci. Pro samohlásky je typický tón a pro souhlásky je typický šum. Nepřesnost výslovnosti se liší především u samohlásek, kde dochází k rozdílům mezi kvantitou artikulací a akusticko-psychologickou, což se projevuje například v dlouhých samohláskách.⁴ Ve sledu řeči se mohou takřka shodovat se samohláskami krátkými. Například |hrube| váhi| toho papíru| nebo |bijologije| zhruba| fpořadku|.

Kvantitu samohlásek rozdělujeme na:

- Absolutní
- Relativní

Absolutní vyjadřuje časovou délku trvání jedné samohlásky, což je těžké určit, protože délka trvání se neustále mění. Zkrácení vokálů je v tomto případě závislé na mluvním tempu, posluchač však tento rozdíl nijak zvlášť nerozeznává. Snadnější je tedy vyjádřit kvantitu relativní nebo relativnost hláskových skupin, jelikož není zapotřebí tolik měření. Hlázky zpravidla v každém mluveném projevu postrádají některé ze svých vlastností, které jsou charakteristické v izolované formě. V souvislé řeči dochází k mnoha odchylkám, které se ovšem mohou jevit správně, například asimilace místa či způsobu artikulace. Hlázky se přizpůsobují ostatním hláskám například |igdišbix| hrozňerát|. V souhláskové skupině „kd“ neznělé „k“ asimiluje ve svůj neznělý protějšek „g“. Dochází tedy k regresivní asimilaci znělosti a na konci slova |gdiš| dochází k neutralizaci znělosti. Stejný jev nastává i ve slově |rát|. Neasimilované varianty by se mohly jevit jako hyperkorektní, a tedy neortoepické.

⁴ HÁLA, Bohuslav a SOVÁK, Miloš. *Hlas - řeč - sluch: Základní věci z anatomie, fyziologie a hygieny hlasového, mluvicího i sluchového ústrojí, z foniatrie, fonetiky, orthoepie, orthofonie atd.* V Praze: Česká grafická Unie, 1941. s. 51. Věda všem. II. populární řada; Sv. 19.

Ve slově | čpřoátelé | dochází k progresivní asimilaci, kde se znělé „ř“ změní ve svůj neznělý protějšek „ř⁰“. Jedná se v podstatě o sonoru. Neznělé „ř“ nastává pouze, pokud se předním nachází neznělý konsonant. Například slovo „tři“ se ve fonetické transkripci zapíše [tř⁰ i].

Slabika (syllaba) je základní jednotkou suprasegmentálního systému. Bohuslav Hála slabiku definuje jako „*impulz k vydání hlasu*“. Slabika je především základní jednotkou mluvení. Má dvě základní podstaty:

- Artikulační – jedná se o pud, který vyvolává svalové napětí, které roste na začátku přes jádro slabiky.
- Akustickou – zvuk je nejsilnější uprostřed slabiky, roste od začátku slabiky a slábne na jejím konci

Slabika je složena z jedné či více hlásek. Jádro jde tvořeno zpravidla samohláskami, a to jednoduchými nebo dvojháskami (diftongy).⁵

Definice Bohuslava Hály je však velmi obecná. Domnívám se, že slabika je přirozenější řečovou jednotkou na rozdíl od hlásky. Pokud by mluvčí vyslovoval slovo po slabikách, jevílo by se velmi srozumitelně. Rodiče, které učí mluvit své dítě, se snaží mluvit ve slabikách, aby bylo slovo správně a srozumitelně vysloveno. Slovo, které mluvčí řekne po hláskách, je náročnější pro příjemce. Posluchač musí vynaložit úsilí, aby slovo rozpoznal. Posluchač při vnímání spojitě řeči reaguje mnohem rychleji na zadané slabiky než na hlásky.

Nejfrekventovanějším typem slabiky je souhláska-samohláska, jedná se o typ CV.

- C – konsonant (souhláska)
- V – vokál (samohláska)

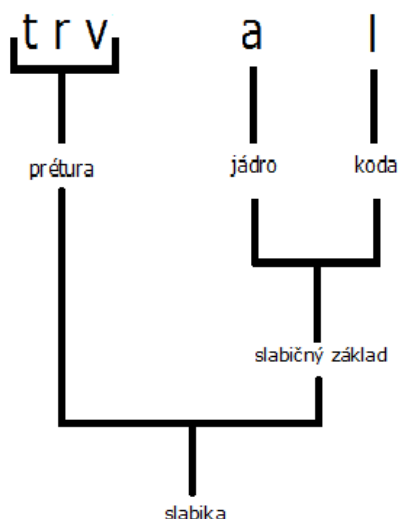
Základem slabiky je jádro (nukleus), jedná se o artikulačně otevřenou část slabiky, což je zpravidla samohláska. Ostatní souhlásky tvoří hrany slabiky.

⁵ HÁLA, Bohuslav a SOVÁK, Miloš. *Hlas - řeč - sluch: Základní věci z anatomie, fyziologie a hygieny hlasového, mluvicího i sluchového ústrojí, z foniatrie, fonetiky, orthoepie, orthofonie atd.* V Praze: Česká grafická Unie, 1941. s. 144. Věda všem. II. populární řada; Sv. 19.

Hrany dělíme na:

- Přední (prétura)
- Zadní, koncová (koda)

Jako příklad rozeberu stavbu slabiky na slovu „trval“ | ňegdesem | trval | naňáké | češťiňe |

Nejdůležitější část slabiky je však jádro, jelikož jádro je nepostradatelnou součástí na rozdíl od hrany. Jádro s koncovou hranou tvoří slabičný základ. Avšak dle složitosti souhláskových hran se rozlišují druhy slabik. Proto je rozdělování slov na slabiky problematické. Komplikované je určení neslabičných předložek či užití rázu. Názory lingvistů a fonetiků nebývají zcela totožné a jsou tedy poměrně arbitrární.⁶

Z hlediska typologické klasifikace jazyků patří čeština mezi flexivní skupinu jazyků, která se vyznačuje především různorodostí afixů. Proto je zde mnoho typů deklinací a konjugací. Z těchto důvodů patří čeština mezi jazyky se složitou slabičnou strukturou.⁷

⁶ CVRČEK, Václav a kol. *Mluvnice současné češtiny. 1, Jak se píše a jak se mluví*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. s. 55. ISBN 978-80-246-1743-5.

⁷ SKALIČKA, Vladimír. *Úvod do jazykovědy: [určeno pro posluchače fak. fil.]. [2.], přeprac. vyd.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. 86 s. Učební texty vysokých škol / Universita Karlova v Praze. Fakulta filosofická.

Jak již bylo zmíněno, nejčastějším typem slabiky je CV. Velmi frekventované jsou také slabiky typu CVC (např. | prosím vás ale | u slova „vás“). Dále se vyskytují slabiky typu CCV (např. | pravím | tráva | u slova „tráva“). Pokud slovo tráva rozdělíme na slabiky trá-va, jedná se o typ CCV-CV. Méně časté jsou už slabiky typu CCVC (např. | hrozněrát | u slova „hrozně“ Při rozdělení slova na slabiky hroz-ně, jde o typ CCVC-CV.⁸

Velmi podstatným druhem je tzv. „minimální slabika“, která je složena pouze z jádra, obsahuje tedy jenom samohlásku a,e,i,o,u. Například „o“ | zároveňěmluvim | oěpřírodním |, označujeme V. K nejužívanějším minimálním slabikám patří A (2,38%), O (1,04%) a U (0,70%).⁹

Tento typ slabiky vytváří také dvojhlásky neboli diftongy (např. | vášmonotip | auřore | ve slově „auřore“). Pokud toto slovo rozebereme na slabiky au-to-re tak se nejedná o typ VV-CV-CV, ale diftong au je brán za jednu minimální slabiku. Slovo auřore tedy odpovídá typu V-CV-CV.

Minimální slabiku nevytvářejí sonory. Jako příklad rozeberu slovo „hosté“ | velevážení hosté |. Rozdělení slova hosté na slabiky se samostatnou sonorou je chybné. Ukázka: ho-s-té, typ by odpovídal vzoru CV-C-CV. Správné rozdělení slova hosté je hos-té CVC-CV.

Čeština využívá nejčastěji slova tříslabičná a čtyřslabičná, ačkoliv i slova dvouslabičná a pětislabičná jsou také poměrně frekventovaná. Pouze slova jednoslabičná nejsou v češtině tak frekventovaná, pomezí rozdíl je patrný u srovnání s angličtinou, kde se jednoslabičná slova vyskytují poměrně často.¹⁰

Pro porovnání jsem zhotovil tabulku slov analyzovaného mluveného projevu, která vypovídá o užití jednoslabičných, dvouslabičných, tříslabičných a čtyřslabičných slov.

1.7 Tabulka slov z hlediska počtu slabik

Jednoslabičné	dvouslabičné	tříslabičné	čtyřslabičné
A	Hosté	př ^o átelé	kolegové

⁸ CVRČEK, Václav a kol. *Mluvnice současné češtiny. 1, Jak se píše a jak se mluví.* Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. s. 55-56. ISBN 978-80-246-1743-5.

⁹ TĚŠITELOVÁ, Marie a kol. *Kvantitativní charakteristiky současné češtiny.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1985. s. 21-28. Studie a práce lingvistické; 19.

¹⁰ CVRČEK, Václav a kol. *Mluvnice současné češtiny. 1, Jak se píše a jak se mluví.* Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. s. 55-56. ISBN 978-80-246-1743-5.

mňe	Kilo	žertoval	tř ^o ičtvrt'e
ftom	Váha	nakonec	zabránila
Abix	Volil	papíru	gigantúri
Tón	Lexčí	sxované	vjedomost'í
Aš	Igdiš	obráski	informací
To	Hrozňe	tabulki	nepř ^o eháním
Je	Natoš	monotip	recenzentem
Vás	Hrubé	aütore	uvjedomte
Ale	Toho	obrofskí	horizonti
To	Které	kolektif	samozřejmňe
Jsou	Grafi	skutečňe	pjetadvacet
Ťex	Práce	určit'e	geologije
ftom	Jako	neprávem	nemislete
Váš	Celí	doktorem	dostávají
Já	Tadi	zvodňelé	podářilo
Jsem	Prost'e	horninám	staročeské
př ^o et	Jaká	zeminám	skutečňe
Se	Vlastňe	duřini	ukazuje
Gde	Bila	čerpali	současného
Bi	Moje	úpravi	zřimovat
Ti	Role	ňejaké	rímovačku
No	Púdám	neprávem	prakhňžetem
Tak	Voda	skutečňe	pravidelňe
Bil	Póri	doplňki	aütorskému
Že	Zase	ukrité	kolektivu

Múj	Dvacet	misleli	
Né	tř ^o icet	honorář ^o	
Ano	Procent	dostávám	
Já	Prosím	neprávem	
Dám	Pjekně	skutečně	
Do	Staťe	češ ^t íne	
Ta	Biste	nepohot	
Bít	Mnoha	ařtorem	
Oni	Ruku	př ^o ípadex	
Na	Víte	pořádku	
Vod	Víbjer	názori	
Nám	Bilo	řekteré	
Ve	Málo	podzemňí	
Tu	Báseň	sxované	
Teř	Jejix	nebili	
Pot	Trořku	nemluvim	
vřak	Pravím	zářovenř	
Ten	Tráva	př ^o írodňim	
	Drolí	mokřadi	
	Kámen	prameni	
	Bívá	pramínki	
	Pramen	př ^o írodňí	
	Tuhle	zbořňelé	
	Skromňí	skusili	
	Trval	zřímovat	

	Navrx	zmožena	
	Údajů	oldřixem	
	Vrtex	prasklini	
	př ^o evést	právala	
	Skromní	božena	
		vzlínání	

Ve vybraném projevu však slova čtyřslabičná nejsou tolik frekventovaná na rozdíl od slov jednoslabičných.

1.8 Přízvuk, slovo, mluvní takt

Čeština využívá přízvuk sestupný, to znamená, že je vkládán na první slabiku. Například |hrube| |váhi| |toho papíru|, každé slovo má přízvuk na první slabice a tvoří samostatný mluvní takt. Výjimku tvoří část |toho papíru|, v rychlosti mluvního tempa jsou tato slova vložena do jednoho mluvního taktu. Explicitně by úsek měl být |toho| |papíru|, protože papíru je plnovýznamové slovo a mělo by nést samostatný větný přízvuk.

Slovo je ve fonetice jednotkou významovou, nikoliv fonickou. Definice slova však není jednoznačná. Je obtížné vymyslet formulaci, jež by odpovídala všem slovům, a zároveň nezasahovala do jiné jazykové jednotky. V monografii *Hlas · řeč · sluch* Bohuslav Hála definuje slovo takto: „Slovo je sestavená řada hlásek, kterému přikládáme určitý význam.“ Každé slovo je tedy sémanticky potenciální jednotkou. Slova skládáme do vět, jimiž vyjadřujeme své myšlenky.¹¹

Zdeňka Hladká v *Příruční mluvnici češtiny* definuje slovo z hlediska fonetického a fonologického jako: „Zvukově ucelenou řadu fonémů dělitelnou potenciálními pauzami.“¹² Problémem je, že v mluveném projevu se pauzy nemusí vždy překrývat s hranicí slova. Například |otkařbisme ji|, v mluvním projevu jsou slova závislá na mluvním tempu a dalších subjektivních vlastnostech mluvčího. Proto má tato definice blíže ke grafické

¹¹ HÁLA, Bohuslav a SOVÁK, Miloš. *Hlas - řeč - sluch: Základní věci z anatomie, fyziologie a hygieny hlasového, mluvicího i sluchového ústrojí, z foniatrie, fonetiky, orthoepie, orthofonie atd.* V Praze: Česká grafická Unie, 1941. s. 144. Věda všem. II. populární řada; Sv. 19.

¹² KARLÍK, Petr a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 65. ISBN 978-80-7106-624-8.

podobě slova, pokud uvažujeme o slovu jako o řadě grafémů, která je ohraničena mezerami. Odchytky v písemné formě jazyka nejsou tolik znatelné jako u mluvené formy.

Marie Kopřivová definuje slovo z hlediska fonetiky jako: „*Ucelenou řadu fonémů, která se v pomalé řeči vyděluje pauzami.*“¹³ Ovšem, existují i slova nepřízvučná, tzv. enklitika také příklonky (např. |někeré ti|), přízvuk se také může měnit po předložce, která s plnovýznamovým slovem tvoří ucelený fonetický celek (|doohně|). Tato definice je přesnější, jelikož je zde jasně řečeno, že definice platí za ideálního stavu, pokud mluvčí mluví pomalu, což v praxi vždy neplatí.

V souvislé řeči slova často splývají dohromady, například |tosoů|, |zato žeta|. Zaznamenávají se proto do jednoho mluvního taktu. Takt je složen z jedné slabiky přízvučné a z jedné nebo více nepřízvučných. Český jazyk má zpravidla takty o dvou až třech slabikách. Více slabičné takty nejsou v češtině tak frekventované, ačkoliv se také vyskytují. Například |gigantúri|, |řexěvjedomostí|. Mluvní takt ovšem může obsahovat také pouze jednu slabiku. Například |abix| či |vod|. Mluvní takt foneticky rozděluje větu na takty, které jsou tvořeny slovy například (|igdišbix| hrozňerát|).

Hranice taktů je dána zesílením výdechu a tím zároveň dochází ke zvětšení artikulační síly v první slabice každého taktu. Příjemce vnímá takty díky změně intonace, protože každý takt začíná slabikou, která svou silou vyniká nad ostatními. Z toho plyne, že se jedná o rytmický celek, který je složen z jednoho či více slov spojených přízvukem.

Takty se podle umístění přízvučné slabiky rozdělují na:

- Sestupné - Přízvuk je umístěn na první slabiku. (př. čeština)
- Vzestupné – Přízvuk je umístěn na poslední slabiku. (př. francouzština)
- Obstupné - Přízvuk je umístěn kdekoli kromě první a poslední slabiky. (př. polština)

Jednotlivý takt je ve sledu řeči dán přízvukem a důrazem. Důraz však může mít větší vliv než přízvuk.¹⁴

Z teoretické části by mělo být zřejmé, čím se zabývá fonetika, jak se liší mluvená forma od písemné a měla by podat ucelený popularizační obraz oblasti mluvené formy jazyka.

¹³ CVRČEK, Václav a kol. *Mluvnice současné češtiny. 1, Jak se píše a jak se mluví.* Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. s. 65. ISBN 978-80-246-1743-5.

¹⁴ CVRČEK, Václav a kol. *Mluvnice současné češtiny. 1, Jak se píše a jak se mluví.* Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. s. 56-58. ISBN 978-80-246-1743-5.

Cílem teoretické části je, aby byla srozumitelná i veřejnosti nezabývající se jazykovědou.
Nyní přistoupíme k praktické části bakalářské práci, zabývající se analýzou dotazníků.

II. Praktická část

V rámci praktické části bakalářské práce jsem vytvořil dotazník, vztahující se ke kultuře řeči a její zvukové stránce. Dotazník obsahuje deset otázek, jejich obsah je zaměřen především na jazykovou kulturu u dospívajících jedinců. Dotazník vyplnily tři třídy. Dvě třídy byly z technického odborného učiliště, jedna z tříletého učebního oboru a jedna ze čtyřletého oboru. Třetí třída byla z gymnázia. Všichni respondenti navštěvovali třetí ročník, byli tedy přibližně stejně staří. Odhadovaný věk dotazovaných je v rozmezí 17-19 let. Dotazníky byly vyplněny anonymně, tudíž i konkrétní názvy škol ponechám v anonymitě. K otázkám přiřadím všechny odpovědi dotazovaných. Pokusím se vyvodit z nich závěr a následně shrnu repliky celé třídy. Odpovědi jsem očísloval, tudíž např. 5. odpověď u první otázky je od stejného studenta jako 5. odpověď u poslední otázky. Ve shrnutí budu jednotlivé odpovědi označovat jako repliky, ke kterým přiřadím stanovené číslo.

2.1 Třída třetího ročníku učebního oboru

Jaký si myslíte, že je vztah mezi jazykem a řečí?

- 1) Myslím, že dobrý, když každý normální člověk umí mluvit.
- 2) Jazyk i řeč potřebujeme kvůli komunikaci s ostatními lidmi a je pro nás důležitá.
- 3) Žádná odpověď.
- 4) Ve formální řeči dost veliký, protože pak se mluva (řeč) řídí podle gramatiky a tudíž i podle jazyka, ale ve slangu není vztah mezi řečí a jazykem tak důležitý.
- 5) Žádná odpověď.
- 6) Nevím.
- 7) Žádná odpověď.
- 8) Řeč je zkomolená, kdežto jazyk je odbornější, trochu.
- 9) Abych mohl něco říkat, musím mít jazyk.
- 10) Žádná odpověď.
- 11) Žádná odpověď.
- 12) Nevím.
- 13) Žádná odpověď.
- 14) Žádná odpověď.
- 15) Nevím.
- 16) Řečí se spolu dorozumíváme, i když nemáme stejný jazyk, často se spolu dokážeme dorozumět.

17) Myslím si, že dobrý.

18) Jazyk jsou pravidla, to co se učíme a řeč je to, jak to v konečné fázi řekneme a vyslovíme.

19) Myslím si, že velmi špatný, protože řeč jazyk degraduje. Spoustu slov mění a komolí.

20) Asi výřečností.

Na otázku vztahu mezi jazykem a řečí nedokázalo odpovědět deset studentů z dvaceti dotazovaných. Polovina studentů nezvládla vymyslet žádnou definici. Replika 1 nedává smysl, protože vztah mezi jazykem a řečí je stejný bez ohledu na to, zda člověk umí „normálně“ mluvit. Replika 2 je částečně pravdivá, ale neodpovídá na položenou otázku. Zajímavá je replika 4, řeč je formulovaná jazykem, jakožto systémem znaků. Zvláštní je, že ve slangu toto neplatí, přitom slangový výraz je také jenom znakem, který něco označuje. Slang je spíše osobitý systém znaků vztahující se například k nějaké zájmové či profesní skupině. Replika 8 také na stanovenou otázku neodpovídá, navíc řeč nemusí být nijak deformovaná. Způsob vyjádření je záležitostí jazykové kultury, výrazy lze správně (ortoepicky) vyslovovat, lze vhodně užívat přízvuk, vkládat důraz atd. Zajímavé je, že si dotyčný respondent myslel, že jazyk je odbornější. Pravděpodobně si student myslel, že řeč je zvuková podoba jazyka, zatímco jazyk je písemná podoba jazyka. Replika 16 opravdu nerozumím a replika 17 je sémanticky vyprázdněná. V replice 19 je zarážející fakt, že vztah mezi jazykem a řečí je špatný. Fráze „řeč jazyk degraduje“, je poněkud kontroverzní, ale po následném vysvětlení je zřejmé, co měl student na mysli. Je pravdou, že spoustu slov v mluvené formě jazyka často deformujeme, můžeme se dopustit různých metatezí, vypouštění vokálů atd. (není to pravidlem, ale stává se to v běžné komunikaci). Za nejinteligentnější odpovědi považuji repliku 9 a 18, které poměrně výstižně charakterizují vztah mezi jazykem a řečí. Na danou otázku dokázali správně odpovědět pouze dva studenti z dvaceti.

Co je to jazyková kultura a jaký má pro nás význam?

- 1) Jazyková kultura je péče o jeho kvalitu, má pro nás význam takový, že udržuje češtinu takovou, jaká je.
- 2) Jazyková kultura má pro nás význam například proto, aby náš jazyk nezanikl a abychom ho uměli používat.

- 3) Učení se jazyku a jeho zvukomalování.
- 4) Jazyková kultura je historický vývoj řeči.
- 5) Nevím, ale asi žádný.
- 6) Jazyková kultura nás učí, kde a jak máme mluvit.
- 7) Úroveň vyjadřování a péče o jazykovou stránku ústních a písemných projevů.
- 8) Kultura je vývoj jazyka a význam, že si rozumíme.
- 9) Jazyková kultura je důležitá. Na úřadě nemluvit jako v hospodě.
- 10) Žádná odpověď.
- 11) Žádná odpověď.
- 12) Význam má veliký.
- 13) No, tak nechci, aby zanikla čeština, než bych se naučil další, tak by to nějaký pátek trvalo, takže kladný.
- 14) Žádná odpověď.
- 15) Jsou to dějiny a vyvíjení českého jazyka, díky tomu dnes mluvíme česky.
- 16) Jazyková kultura má svůj řád a pravidla. Žádný.
- 17) Musí se hlavně mluvit slušně nejlépe spisovně, a ne jak mezi kamarády.
- 18) Jazyková kultura je podle mého to, jak se jazyk vyvíjel od historie až po současnost a pořad se vyvíjí. Význam pro něj je ten, že pořad se ho doučujete atd...
- 19) Žádná odpověď.
- 20) Je to o historii nějakého autora, místa nebo nějakého díla.

Zřejmě nejjednodušší a nejmístičnější definici jazykové kultury jsem našel v knize *Jazyková kultura pro nefilologické obory*, 2009. Jazyková kultura se zabývá úrovní jazyka, vyjádřením a kultivovaností jazyka. Jazyk formuje naše myšlení a funguje jako most mezi myslí a světem, proto je jazyková kultura důležitá.¹⁵ Pět studentů nedokázalo odpovědět na tuto otázku. Statisticky se jedná o zdatně lepší výsledek než u minulé otázky, ačkoliv je pravděpodobnější, že se studenti spíše seznámili s pojmy jazyk a řeč než s pojmem jazyková kultura. Další čtyři studenti jsou názoru, že jazyková kultura je vývoj jazyka. Jazyková kultura by měla spíše rozvíjet naše vyjadřovací schopnosti ve vztahu ke spisovnému jazyku. Vývoj jazyka je samostatná jazykovědná disciplína. Replika 1 je pravdivá jen z poloviny,

¹⁵ MAGINCOVÁ, Dagmar. *Jazyková kultura pro nefilologické obory*. Vyd. první. Hradec Králové, 2009. s. 11. ISBN 978-80-7041-671-6

jazyková kultura skutečně pečuje o kvalitu jazyka, ale nesnaží se jazyk ponechat takový jaký je, protože směřuje ke spisovnosti jazyka a spisovný jazyk není jazyk, který považujeme za mateřský. Za mateřštinu považujeme interdialekt.¹⁶ V replice 3 měl student zjevně na mysli pojem zvukomalebnost místo zvukomalování, ovšem zvukomalebnost, též onomatopoeie je fonetické napodobování zvuků. Do jazykové kultury spíš spadá správná výslovnost slov než fonetické napodobování slov. Za pozornost stojí určitě replika 5 „*Nevím, ale asi žádný.*“ Podezřelé je už jen to, že je na jazykovou kulturu dotaz v dotazníku, takže asi nějaký význam mít musí, jinak bych se neptal. Navíc se dotyčný student přiznal, že význam pojmu nezná, takže nemůže ani vědět, zda má nebo nemá nějaký význam. Ve vztahu k replice 5 je třeba ocenit ty, kteří skutečně nevědí a raději nic nenapíšu. Repliky, které považuji za zdařilé, jsou 2,6 a zvláště replika 7, která je jistě nejpovedenější, dokonce i replikou 9 lze význam jazykové kultury vystihnout, ačkoliv je trivializovaný a značně ironický. Replika 16 si poněkud odporuje. Jestliže má jazyková kultura nějaký řád a pravidla, které pravděpodobně dotyčný student nezná, bylo by zvláštní, kdyby jazyková kultura žádný význam neměla. Pravděpodobně by asi nikdo nezhotovoval nějaký řád a pravidla pro něco bezvýznamného. V rámci možností bych označil šest studentů z dvaceti, kteří mají správné povědomí o pojmu jazyková a literární kultura.

Čím se liší mluvená forma jazyka od písemné?

- 1) Písemná forma je mladší. Mluvená je zvuková, písemná je grafická.
- 2) Mluvená forma je rozhodně snazší, protože při ní nemusíme kontrolovat pravopis, háčky, čárky, velká nebo malá písmena, tečky, vykřičníky apod.
- 3) Žádná odpověď.
- 4) Písemná forma je většinou formálnější. Mluvená forma je taková volnější, používají se slangová slova a obecně je to takové spíše volnější, je tu místo pro nářečí, dokonce se používají nespisovná slova či vulgarismy.
- 5) Nijak zvlášť ničím, je to skoro stejné.
- 6) Mluvená forma je nespisovná, na rozdíl od písemné.
- 7) Žádná odpověď.
- 8) Mluvená, s kamarádem a na úradě se budu jinak vyjadřovat. Písemně to samé.
- 9) V mluvené nejsou znát gramatické nedostatky.

¹⁶ MAGINCOVÁ, Dagmar. *Jazyková kultura pro nefilologické obory*. Vyd. první. Hradec Králové, 2009. s. 12. ISBN 978-80-7041-671-6

- 10) Žádná odpověď.
- 11) Spisovnost.
- 12) Spisovností.
- 13) Nemusíte řešit háčky, čárky, velká písmena a třeba za minutu řeknete 2x tolik než napíšete.
- 14) Myslím si, že písemná je spisovnější.
- 15) Žádná odpověď.
- 16) V mluvené formě se používají slangy a většinou nespisovná slova.
- 17) Že v mluvené formě se mluví a v písemné píše.
- 18) V mluvené formě se neřeší pravopis, velká písmena, přízvuk, ale naopak v písemné formě se musí toto dodržovat, jinak by to nedávalo smysl.
- 19) Výslovností a taktéž mluvená slova se zkracují a komolí.
- 20) Mluvená, že se baví. Písemná, že se píše na papír.

Pokud bychom se zamysleli nad rozdílem mezi písemnou a mluvenou formou jazyka, pravděpodobně nejzákladnější rozdíl bude v záznamu. Psaná forma jazyka je tvořena prostřednictvím písma, které je fixováno na nějaký papír či jakoukoliv plochu určenou k psaní. Psaný text je normovanější, jsme vázáni gramatikou, interpunkcí, vždy píšeme zprava doleva (hovořím o češtině, nikoliv o jazyku obecně). Také dělení textu je specifitější, většinou rozdělujeme text na odstavce, popřípadě na kapitoly. Dramata členíme na výstup či dějství. Veršované texty rozdělujeme na sbírky, básně, sloky, verše.¹⁷ Hovořit o písemné formě jazyka by šlo mnohem podrobněji, ale pro účel odpovědi na otázku je takováto odpověď dostačující. Podobně nastíním i mluvenou formu jazyka.

Mluvená forma jazyka není nic jiného než promluva, kterou rozdělujeme nejobecněji na monolog a dialog. Monolog může být nějaký proslov, divadelní monolog či obyčejná samomluva. Dialog je rozhovor mezi dvěma či více partnery, kteří se střídají v roli mluvčího. Oproti psanému projevu je mluvený projev více proměnlivý, protože se odehrává v reálném čase, tudíž reagujeme na skutečnost nebo na výpovědi ostatních komunikačních partnerů. Příznačným rysem mluvené formy je redukce slov prostřednictvím vynechávání určitých

¹⁷ ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 4., V Karolinu 2., dopl. Praha: Karolinum, 2011. s. 35-36. ISBN 978-80-246-1946-0.

hlásek nebo apoziopese, tedy nedokončení promluvy, ačkoliv apoziopese se vyskytuje i v psané formě, například v beletrii či dramatu.¹⁸

Na tuto otázku neodpovědělo pět studentů z dvaceti, což není hodně, převážná většina si nějakým způsobem uvědomuje rozdíl. Replika 1 je výstižná, dokonce je v ní zajímavý poznatek, že písemná forma je mladší oproti mluvené. Replika 2 říká rozdíl, který bude pravděpodobně nejčastější, mluvená forma je jednodušší, osobně si myslím, že toto je největší rozdíl, který široká veřejnost pocítuje. Replika 4 pravděpodobně naráží na situovanost. Písemná forma jazyka je určitě formálnější minimálně díky tomu, že je trvalejší oproti mluvené formě, která je pomíjivá a krátkodobá. Student v replice 5 nepocítuje žádný rozdíl, což je velmi překvapivé. Replika 6 je poněkud nejasná. Mluvená forma je nespisovná, ale to především proto, že není písemně zaznamenaná a písemná forma také může být nespisovná, některé odpovědi na otázky byly důkazem toho, že i písemná forma může být nespisovná, replika 9 je v tomto ohledu lépe vystižená. V replice 11 a 12 je rozdíl údajně ve spisovnosti, pokud je to myšleno ve smyslu, že je psaná forma písemně zaznamenaná, je odpověď správná, ale jednoznačně to vysvětleno není, spíše půjde o myšlenku jako v replice 14. Mluvená forma není spisovná, může být spíše kultivovaná či ortoepická. Pravděpodobně nejzajímavější rozdíl je v replice 13, která poukazuje na časovou závislost. V mluvené formě toho opravdu sdělíte víc v určitém čase než písemnou formou. Replika 16 poukazuje na výrazové prostředky. Mluvená forma je určitě implicitnější, využívá vlastní výrazové prostředky, jako je například slang. Deset odpovědí bych uznal za správné, vzhledem k tomu, že pět studentů neuvedlo žádnou odpověď, je deset odpovědí z patnácti povzbudivé číslo. Odpovědi studentů učebního oboru považuji za nejzajímavější, protože odpovídají na otázky, o kterých pravděpodobně nikdy nepřemýšleli.

Jistě jste se učili ve škole psát a osvojovat si pravidla pravopisu, ale učila vás někdy škola se i správně vyjadřovat?

- 1) Ano, učila.
- 2) Ano, učila.

¹⁸ ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 4., V Karolinu 2., dopl. Praha: Karolinum, 2011. s. 39. ISBN 978-80-246-1946-0.

- 3) Učila.
- 4) Jistě, už na základní škole hleděli na správné vyjadřování a na učilišti se na to taky dbá.
- 5) Myslím, že ano.
- 6) Ano.
- 7) Ano učila, jak na základné škole, tak teď na střední.
- 8) Myslím, že ne.
- 9) Ano, učila.
- 10) Ano, učila.
- 11) Ano.
- 12) Ne.
- 13) Ano, nemluvit sprostě a nějak se chovat, ne jako vidlák.
- 14) Ano.
- 15) Ano, na základní škole.
- 16) Ano.
- 17) Určitě jsme se učili psát pravidla pravopisu, ale správné vyjadřování asi ne.
- 18) Ano, učila, při referátech, zkoušení atd... Musíme mluvit spisovně.
- 19) Ano učili, hlavně se správně vyjadřovat v určitých situacích.
- 20) Asi ano

Na tuto otázku jsem získal mnohem více kladných odpovědí, než jsem čekal. Sedmnáct studentů z dvaceti je přesvědčeno o tom, že je škola učila správnému vyjadřování. Je jisté, že nikdo v rámci školy neprošel žádným kurzem ortoepie či ortofonie, ale převážná většina studentů má pocit, že je škola vede ke kultivovanějšímu výstupu, což je určitě pozitivním zjištěním.

Byli jste někdy seznámeni s pojmy fonetika a fonologie? Pokud ano, dokázali byste vysvětlit, čím se tyto jazykové disciplíny zabývají?

- 1) Ne, nikdy jsem s tím nebyl seznámen.
- 2) Myslím, že nebyl.
- 3) Žádná odpověď.
- 4) Ne, slyším to poprvé.
- 5) Ne.

- 6) Ne.
- 7) Fonologie je lingvistická věda, která podobně jako fonetika zkoumá zvukovou stránku jazyka.
- 8) Nevím, co to je.
- 9) Nevím, co to je.
- 10) Žádná odpověď.
- 11) Ne.
- 12) Ne.
- 13) Nemám tušení.
- 14) Ne.
- 15) Ne.
- 16) Ne.
- 17) Ne, nebyl jsem s tím seznámený.
- 18) Ne, nesetkal.
- 19) Žádná odpověď.
- 20) Asi ne a asi bych to nedokázal vysvětlit.

Tuto otázku jsem považoval za nejobtížnější a také dopadla velmi kriticky. Nejjednodušeji řečeno je fonetika věda zabývající se zvukovou stránkou lidské řeči. Zkoumá artikulaci, akustiku a vnímání zvuků, které produkujeme.¹⁹ Fonologie zkoumá zvukovou stránku jazyka z hlediska hlásek. Fonologii zajímá, jakým způsobem se hláska artikuluje a kde se hláska artikuluje.²⁰ Fonetika se tedy zabývá tvorbou hlásek a fonologie se zabývá funkcí hlásek. Šestnáct studentů uvedlo, že se s těmito pojmy nikdy nesetkalo, tři studenti nevedli žádnou odpověď, tudíž je lze připočítat k těm, kteří uvedli, že s pojmy nebyli seznámeni. Pouze v replice 7 je vidět snaha odpovědět, replika sice neodpovídá na rozdíl mezi fonetikou a fonologií, ale je pravdivá v tom, že se obě lingvistické disciplíny zabývají zvukovou stránkou jazyka. Pouze jeden student z dvaceti dokázal alespoň obecně zodpovědět tuto otázku.

Měli jste někdy příležitost mluvit před živým publikem? Pokud ano, činilo vám to nějaké obtíže?

¹⁹ ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. 2. vyd. Olomouc: Rubico, 2008. s. 76. ISBN 978-80-7346-093-8.

²⁰ Tamtéž s. 94.

- 1) V páté třídě jsem říkal před lidmi básničku, a docela dost jsem měl trému. Už bych si to nezopakoval.
- 2) Ano, na základní škole jsem vystupoval na recitační soutěži. Jedinou mojí obtíží byla tréma.
- 3) Ne, ale obtíže bych měl, třeba obavu, že se přereknu nebo se jim můj proslov nebude líbit.
- 4) Pár už se jich našlo... Mně osobně to nevadí. Jsem menší vypravěč, ale před velkým publikem mám menší trému a větší sklon k přerškům.
- 5) Ne, ale rád bych si to třeba někdy zkusil, jaké to je.
- 6) Ano, trochu zasekávání.
- 7) Ano. Největší problém pro mě byl, že jsem se dost často zasekával.
- 8) Na soutěžích, na které jsem jezdil se školou. Byl jsem vystresovaný.
- 9) Ano mluvil a nedělalo mi to problém.
- 10) Ano, byl jsem nervózní, a tak jsem se zasekával v mluvení.
- 11) Ne.
- 12) Ano, zakoktával jsem se.
- 13) No, jako nemusím to. Na základce jsme chodili na recitační soutěže.
- 14) Ano, byl jsem nervózní.
- 15) Ano, potíže mi to nečinilo.
- 16) Ano, na základní škole jako pořadatel hudební soutěže. Nedělalo mi to žádné potíže.
- 17) Pokud se nejedná o zkoušení tak ne. Osobně si myslím, že bych měl trému, ale dalo by se přesto přenést.
- 18) Ano, projevuje se nervozita, zakoktávání a mírné výpadky připravené řeči.
- 19) Ne, neměl, před živým publikem bych se styděl. Možná i zapomněl text.
- 20) Ne, neměl jsem to potěšení.

Patnáct studentů už mělo zkušenost s řečením před živým publikem. Dvanácti z nich řečení dělalo problém, nejčastějším problémem byl stres a zasekávání v řeči, které bylo pravděpodobně způsobené právě stresem. Pouze tři studenti by se nebránili veřejným projevům.

Mluvenou formu jazyka využíváte nejčastěji v běžné komunikaci. Myslíte si, že nositelem informace je slovo nebo věta?

- 1) Myslím si, že slovo.
- 2) Myslím, že je to věta.
- 3) Věta.
- 4) Záleží na vypravěči, někdo dokáže sdělit věci v pár slovech a někdo potřebuje několik vět.
- 5) Podle toho, za jaké situace a jak pro koho.
- 6) Slovo.
- 7) Žádná odpověď.
- 8) Věta, ze slova se toho moc nedovíte.
- 9) Slovo.
- 10) Žádná odpověď.
- 11) Slovo.
- 12) Slovo.
- 13) Jak kdy.
- 14) Určitě věta.
- 15) Slovo.
- 16) Informace se nejlépe vyjádří slovy = věta.
- 17) Spíše věta.
- 18) Já si myslím, že věta, protože když řeknete jedno slovo, tak moc informací nepředáte, ale naopak do věty jde dát více informací.
- 19) Myslím si, že věta. Protože bez věty bychom ze slova moc informací nevydedukovali.
- 20) Věta.

Devět studentů je pro názor, že nositelem informace je věta. Šest studentů si myslí, že jedno slovo je nositelem informace. Jeden student neodpověděl. Zbytek studentů si myslí, že nosič informace je závislý na situaci.

Co je to rétorika a jaké je její využití v současné době?

- 1) Rétorika je mluvený projev a její využití je třeba nějaká vyšší osobnost, když mluví k více lidem?

- 2) Nevím.
- 3) Řečnictví.
- 4) Nejsem si jist významem slova.
- 5) Nevím.
- 6) Nevím.
- 7) To je nauka o verbálním projevu.
- 8) Nevím, co to je.
- 9) Nevím, co to je.
- 10) Nevím.
- 11) Žádná odpověď.
- 12) Ne moc velké.
- 13) Žádná odpověď.
- 14) Nevím.
- 15) Nevím.
- 16) Je to verbální projev. Využívá se v politice.
- 17) Řečnictví, proslovy.
- 18) Řečnictví.
- 19) Je to vlastně správné vyjadřování. Prostě mluvení hlasité a srozumitelné.
- 20) Žádná odpověď.

Rétorika je v dnešní době velmi polysémním pojmem, přesto třináct studentů z dvaceti nedokázalo odpovědět. Obecně lze říci, že rétorika je soustava pravidel o tom, jak se přesvědčivě a správně vyjadřovat v soukromém i veřejné oblasti. Rétorika je naukou o účinné komunikaci.²¹ Sedm studentů dokázalo vystihnout, co slovo rétorika znamená. Nejlepší replikou je zřejmě replika 16, ačkoliv řečník se vyjadřuje pouze verbálně, ale také kinetikou, mimikou, proxemikou...

O kom si myslíte, že je to dobrý a přesvědčivý řečník? (Ze současných i historických osobností.)

- 1) Myslím, že Filip Vítek je dobrý řečník, který byl i v souboji řečníků.

²¹KRAUS, Jiří. *Rétorika a řečová kultura*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004. s. 7. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze; 5. ISBN 80-246-0898-7.

- 2) Václav Havel.
- 3) Adolf Hitler.
- 4) Miroslav Donutil, ale to je spíše vypravěč. Mistr Jan Hus už jen, že zavedl čárky v čj.
- 5) Nevím, historie mě moc nezajímá, žádné projevy nesleduji.
- 6) Fredy Krígl.
- 7) Jiří Dienstbier (ČSSD)
- 8) Člověk, který vám vymlouvá, abyste neskočil z mostu.
- 9) Miloš Zeman.
- 10) Žádná odpověď.
- 11) Žádná odpověď.
- 12) Hitler, Hus, Ovčáček.
- 13) Fredy Krígl.
- 14) Václav Havel.
- 15) Julius Ceasar.
- 16) Václav Moravec.
- 17) Jan Hus.
- 18) Jan Hus.
- 19) Jan Hus.
- 20) Jan Hus nebo Komenský.

V této otázce jsem očekával, že bude nejfrekventovanější odpovědí Adolf Hitler, ale velmi mě překvapil Jan Hus, který se objevil šestkrát. Jan Hus byl jistě výborným řečníkem, byl kazatelem, takže se v podstatě živil řečením, ale je paradoxní, že se objevil tolikrát, přestože ho nikdo neslyšel mluvit. Tři studenti nedokázali na tuto otázku odpovědět, přestože toto byla jedna z nejsnadnějších otázek. Nejpodivnější odpovědí je jistě výživový poradce Fredy Krígl. Zajímavé je, že se v seznamu nevyskytuje žádná žena.

Myslíte si o sobě, že jste schopni vést veřejné proslovy?

- 1) Myslím si, že já určitě ne.
- 2) Myslím si, že ne, protože bych měl trému a zamotal bych se do toho.
- 3) Asi ne.
- 4) Osobně jo, ale veřejnost by třeba byla jiného názoru.

- 5) Nevím, mít předem připravený proslov bych třeba zvládl, ale něco z hlavy nepřipravené asi ne.
- 6) Ano.
- 7) Dělaloby mi to problém, ale časem bych se zdokonalil.
- 8) Ne, často se zakotávám.
- 9) Ano.
- 10) Ne, nemám moc odvahy.
- 11) Nemyslím si.
- 12) Ne.
- 13) Ne, to si fakt nemyslím.
- 14) Ne.
- 15) Spíše ne.
- 16) Když bych věděl o čem mluvit, tak ano.
- 17) Určitě ne, měl bych trému.
- 18) Myslím, že ne, necítím se přesvědčivě.
- 19) Ne, necítím se dobře, když je na mě upřeno tolik pozornosti.
- 20) Ne, nemyslím.

Patnáct studentů z dvaceti si myslí, že nejsou schopní vést veřejné proslovy, není to šokující zjištění. Ne každému je příjemné být středem pozornosti a řečnit na nějaké úrovni vyžaduje hodně cviku. Nejčastějšími argumenty jsou stres, nervozita, zadržávání v řeči, i přesto si pět studentů myslí, že jsou schopni veřejně řečnit.

2.2 Třetí ročník čtyřletého oboru s maturitou na středním odborném učilišti technickém

Jaký si myslíte, že je vztah mezi jazykem a řečí?

- 1) Řeč je ztělesněním jazyka, stejně jako písmo a psaná forma.
- 2) Žádná odpověď.
- 3) Řeč si uzpůsobujeme většinou podle sebe vůči jazyku.
- 4) Jazyk je nauka, kdežto řeč je mluva.
- 5) Obojí se po léta vyvíjí, ale často bývají rozdílné. Jazyk je to oficiální, co používáme, řeč je to, jak se opravdu vyjadřujeme.
- 6) Řeč je zvukový projev sloužící k dorozumívání mezi lidmi. Jazyk je především znakový systém a věda, která jazyk studuje, se nazývá lingvistika.

- 7) Podle mě je to podobný vztah. Děje se v určitém jazyce.
- 8) Žádná odpověď.
- 9) Velmi dobrý.
- 10) Jazyk se vyvinul z řeči.
- 11) Jazykem píšeme a řečí mluvíme.
- 12) Žádná odpověď.
- 13) Jazyk je spisovný a řeč může být vulgární.
- 14) Jazyk a řeč jsou dvě odlišné věci.
- 15) Myslím, že rozdíly nejsou tak velké. Jazyk jako takový, používáme spisovný, pokud píšeme třeba žádost o zaměstnání. Řeč je v tomhle obdobná, protože když se bavíme s nadřízenou osobou o zaměstnání, snažíme se mluvit spisovně.
- 16) Bez řeči bychom se těžko dorozuměli. Jazyk je tím, jak se bavíme v cizí zemi.
- 17) Řeč je lidská schopnost, jazyk je určitá národní kultura.

Pouze tři studenti neodpověděli na otázku. Oproti předcházející třídě jsou zde odpovědi převážně povedené, zvláštní je replika 10 „*jazyk se vyvinul z řeči*“, dotyčný student pravděpodobně slovem jazyk myslí písemnou formu záznamu, jinak je odpověď nesmyslná. Replika 10 je pravděpodobně myšlena jako replika 11. Replika 14, 9 a 7 nic neříkají. Jednoznačně nejlepší odpovědí je replika 6, která je vskutku vyčerpávající. Celkově bych uznal osm odpovědí za správné nebo částečně pravdivé.

Co je to jazyková kultura a jaký má pro nás význam?

- 1) Umění se vyjadřovat spisovnými výrazy a vůbec spisovnou češtinou. Vyhýbat se vulgarismům nebo umět skloubit se spisovnou formou. Významem je, že vytváří dojem o chování politika a jeho vzdělanosti a všeobecném přehledu. Vulgarismy se však lze zalíbit nevzdělaným masám.
- 2) Je to náš rodný jazyk a je s námi už od pradávna.
- 3) Je to součástí našeho národa, takže je pro nás velice důležitá.
- 4) Jazyková kultura je vzdělávání se v daném jazyce.
- 5) Jedná se o něco, co bylo zlepšováno po léta našimi předky, měli bychom na tuto kulturu být hrdí, ale řekl bych, že dnes to spoustu lidí už nezajímá, ale jedná se spíše o mladší generaci.

- 6) Žádná odpověď.
- 7) Spisovný jazyk, historie a vývoj jazyka.
- 8) Je to znak nás Čechů. Díky ní spadáme mezi Čechy, kteří mají stejný jazyk.
- 9) Je to naše rodná řeč, má pro mě velký význam.
- 10) Každý národ má svůj jazyk, je to takové dědictví.
- 11) Od Cyrila a Metoděje, kteří zavedli cyrilici, až po současnost, což je pro nás hodně důležité.
- 12) Žádná odpověď.
- 13) O naší jazykové kultuře bychom měli vědět a znát ji, protože by to byla ostuda, kdybychom nic nevěděli. Do jazykové kultury patří staré písmo, a jak se zdokonalilo do současné podoby.
- 14) Jazyková kultura je úroveň jazykového vyjadřování a stálá péče o jeho kvalitu. Nejde pouze o jazykovou správnost, ale i vhodnost, přiměřenost vzhledem k adresátovi. Působivost, srozumitelnost a originalitu.
- 15) Jazyková kultura má pro mě velký význam, pokud se chci někde prezentovat nějakým článkem, musím psát co nejspisovněji, bez chyby a hlavně tak, aby věty měly nějaký význam.
- 16) Nevím.
- 17) Jazyková kultura je pro každý národ stejná. Národ by měl být rád za svůj jazyk.

Pouze tři studenti nedokázali vymyslet odpověď na otázku. Hned první replika je velmi zajímavá, nejenom, že je pravdivá, ale poznámka o vulgarismech dává jazykové kultuře nový rozměr. Člověk, který je znalý jazykové kultury, především stratifikace jazyka se může snadněji začlenit do určité společnosti, pokud zná jazyk dané sociální či jakékoliv jiné skupiny. Velmi výstižná je také replika 4, ačkoliv toho tolik neříká, nelze nesouhlasit. Replika 9 pravdivá není, stejný problém byl i v minulé třídě. Jazyková kultura není náš rodný jazyk, rodným jazykem je obecná čeština, nikoliv spisovná. I v této třídě je jazyková kultura zaměňována s vývojem jazyka, jazyková kultura spíše směřuje do budoucnosti, zabývá se synchronním stavem jazyka. Nejlepší odpovědí je replika 14, která přesně vystihuje pojem jazyková kultura. Přibližně 10 studentů má nějaké bližší povědomí o pojmu jazyková kultura.

Čím se liší mluvená forma jazyka od písemné?

- 1) Mluvená forma nebývá tak učesaná a ucelená jako ta písemná, neboť mluvená vzniká v bezprostředních reakcích, kromě připravených projevů. U písemné je čas na promyšlenost a krásné vyjadřování.
- 2) Když mluvíme, můžeme některá slova zkracovat.
- 3) Určitě v nářečí.
- 4) Mluvená forma dokáže vyjádřit i pocity.
- 5) U mluvené formy jazyka je často některé písmeno nebo část slova řečeno trochu jinak, než je to v té písemné formě. Písemná má daná pravidla, která by se měla dodržovat, ale mluvená bývá volnější.
- 6) Mluvenou formou můžeme vyjádřit city a vůli. Písemnou formou myslíme myšlenky zformulované do textu, které si autor může dopředu promyslet.
- 7) Mluvená gesta, vyjadřování citů. Písemná – promýšlení, urovnávání.
- 8) Žádná odpověď.
- 9) Když mluvíme, musíme přemýšlet, než něco řekneme, písemnou můžeme psát, co chceme.
- 10) V některých případech je mluvená forma zkomolená.
- 11) Mluvenou formou mluvíme, psanou formou píšeme.
- 12) Žádná odpověď.
- 13) Podle mě je mluvená forma lepší, protože můžeme říct to, co máme na jazyku a co nás trápí, než složitě psát.
- 14) Spisovnou a nespisovnou češtinou.
- 15) Mluvená forma je jednoduchý prostředek k dorozumívání, kdy nemusíme přemýšlet nad gramatikou, pouze nad výslovností.
- 16) Mluvená je, že lidi mezi sebou mluví. Písemná slouží k dopisování.
- 17) Psaná forma je složitější než mluvená, i když je úplně stejná.

Pouze dva studenti neodpověděli na tuto otázku. Silná většina studentů dokázala, že si nějakým způsobem uvědomují rozdíl mezi písemnou a psanou formou, zvláštní je replika 4. Není jasné, proč by písemná forma nemohla vyjadřovat pocity. Pro příklad bych uvedl milostný dopis, který reprezentuje emocionální psanou formu a je mnohem výstižnější než forma mluvená a to především kvůli promyšlenosti, která byla už několikrát zmíněna. Milostný dopis je určitě emocionálně přesnější oproti mluvené formě, protože mluvčí může být více nervózní z reakce adresáta. Replika 6 a 7 taktéž jako replika 4 naznačuje, že city se

vyjadřují pouze mluvenou formou. Replika 6 navíc říká, že mluvenou formou se vyjadřuje vůle. Tato odpověď je také velmi zvláštní, protože pokud vezmeme pero a přiložíme ho na papír, nejde o nic jiného než o naši vůli. Replika 9 je paradoxní. Naopak mluvená forma nás nutí více přemýšlet, je promyšlenější, podmíněná gramatikou, výrazovými prostředky, slohovým útvarem atd. Mluvená forma je oproti psané spontánnější, na což naráží i replika 13. Devět odpovědí ze sedmnácti lze považovat za správné.

Jistě jste se učili ve škole psát a osvojovat si pravidla pravopisu, ale určila vás někdy škola i se správně vyjadřovat?

- 1) To sice učila, ale myslím si, že se na vyjadřování klade nesprávný důraz. Mělo by se vyučovat řečnictví, ve slohu klademe důraz na aktuální či nadčasové problémy, neboť to jsou hlavní témata na veřejnosti.
- 2) Ne, neučila.
- 3) Přímo správně asi ne, ale když jsem někdy něco řekl špatně, tak jsem byl asi většinou opraven.
- 4) Ano, například formou referátů.
- 5) Správně vyjadřovat jsem se učil spíše u cizích jazyků. V hodinách českého jazyka šlo většinou o případy, kdy jsem se vyjádřil extrémně nesprávně.
- 6) Ano, učili. Byli jsme vyučováni se správně vyjadřovat, když jdeme žádat o práci nebo při formálním rozhovoru.
- 7) Ano, správně se vyjadřovat mě učila paní učitelka Erbenová.
- 8) Vyjadřovat? Maximálně tak mluvím slušně a spisovně.
- 9) Neučili, ale myslím, že by to bylo určitě vhodný.
- 10) Ne.
- 11) Ne, myslím si, že je to škoda, protože je to potřeba stejně jako spisovně psát.
- 12) Nepamatuji se.
- 13) Popravdě je samozřejmé, že nějaké napomenutí bylo i je, ale že bychom tomu dávali nějakou velkou pozornost, to se říci nedá.
- 14) Ano, během života jsem se to naučil, i když toho za sebou moc nemám, tak se dokážu správně vyjadřovat.

- 15) Dá se říci, že skoro vůbec, což je velká chyba. Pak vidíme ve společnosti lidi, jakým způsobem se vyjadřují. Někdy mi z toho zůstává rozum stát. Škola by se v tomhle ohledu měla zlepšit.
- 16) Škola, ta to učila, teď jde o to, jestli to každý pochopí a porozumí tomu.
- 17) Ano, ve společnosti je důležité umět se vyjadřovat.

Replika 1 vystihla smysl této otázky. Otázkou jsem se snažil zjistit, zda se najde alespoň jeden student, který by si uvědomoval hodnotu mluveného jazyka a zda by někdo uvítal nějaký kurz řečnictví v rámci školy. Velmi překvapivé je, že se jedná o studenta technického oboru. Komunikace v pracovním režimu je nezbytná a minimálně jeden student si tuto skutečnost uvědomuje. Replika 5 také výstižně odpovídá smyslu otázky, je zvláštní, že výslovnosti rodného jazyka není věnována moc velká pozornost oproti cizím jazykům. Replika 8 hezky vystihuje školský systém. Každá škola klade důraz (nebo by měla) na to, aby studenti mluvili slušně, tedy na to, jaké výrazové prostředky jsou vhodné, ale pozornost už není věnována tomu, jak tyto jazykové prostředky vyslovovat. Pokud se setkáme s cizím člověkem, první dojem si odneseme z toho, jak mluví, a proto je třeba se v tomto odvětví jazyka zdokonalovat obdobně jako v písemné formě. Tento názor je i v replice 11 a replice 15. Jedenáct studentů ze sedmnácti si myslí, že je škola neučila se vyjadřovat, není to nijak překvapivé. V rámci českého jazyka na středních a základních školách se mluvená forma blíže rozebírá maximálně v rétorice, a to jen okrajově. Jednoznačně je větší důraz kladen na lexikologii, morfologii a syntax. Jazykové disciplíny jako jsou fonetika, fonologie či ortoepie jsou maximálně nadefinovány.

Byli jste někdy seznámeni s pojmy fonetika a fonologie? Pokud ano, dokázali byste vysvětlit, čím se tyto jazykové disciplíny zabývají?

- 1) Ne, to asi ne. Tuším, že je to výslovnost.
- 2) Ano, jak se vyjadřovat správně na úřadě a ve škole.
- 3) Fonetika zkoumá zvukové projevy a jejich akustiku. Fonologie se zabývá prostředky jazyka.
- 4) Zabývá se správnou výslovností.
- 5) Mělo by se jednat o nauku výslovnosti daných jazykových útvarů, ale jistý si nejsem, o těchto pojmem příliš nevím.

- 6) Je to věda, která zkoumá zvukové projevy a zejména zvukovou stránku lidské řeči.
- 7) Nauka o výslovnosti, správná výslovnost hlásek a přejatých slov.
- 8) Zkoumá rozdíly v nářečí.
- 9) Ne, nebyli.
- 10) Nebyli, nedokázali.
- 11) Nebyli.
- 12) Zabývá se rozdíly mezi hlasy a přízvuky.
- 13) Musím se přiznat, že tato slova vidím poprvé v životě.
- 14) Ano, byl jsem s těmito pojmy seznámen. (Nauka o výslovnosti.) Ale nedokážu říct, čím se tyto disciplíny zabývají.
- 15) Tyto disciplíny se zabývají správnou výslovností. Ano ve škole jsem byl s těmito pojmy seznámen.
- 16) Ne, nikdy jsem to neslyšel a ani nevím, co to znamená.
- 17) Ne, nikdy jsem to neslyšel.

Sedm studentů tyto pojmy nikdy neslyšelo. Pět studentů se domnívá, že se jedná o nauku o výslovnosti, což nemůžu uznat jako správnou odpověď. Jedna z replik, která se alespoň okrajově přibližuje pravdě, je replika 3. Student na to šel chytře přes akustiku. Fonetika má v tomto ohledu velmi blízko k fyzice a přírodním vědám. Replika 6 sice rozdíl nevysvětluje, ale velmi obecně pravdivá je. Replika 8 je zjevně nejpodivnější, student zaměnil fonetiku s dialektologií. Tato otázka je nejhorší i v této třídě.

Měli jste někdy příležitost mluvit před živým publikem? Pokud ano, činilo vám to nějaké obtíže?

- 1) Ano, několikrát, ale měl jsem s tím velké potíže. Důvodem je moje řečová vada a nízké sebevědomí. Rovněž nezvládám řečnictví a argumentaci.
- 2) Ano, je to pro mě stresující.
- 3) Jestli se počítá třída, tak ano. I když jsem to měl připravené, tak to nebylo jednoduché, nejsem řečnický typ.
- 4) Ano, byl jsem nervózní.
- 5) Tuto možnost jsem zatím neměl, ale myslím si, že bych měl trému.

- 6) Před živým ano, ale ne před velkým. Převážně to byla skupina lidí, které znám, pokud by to mělo být před lidmi, které neznám, byl bych nervózní.
- 7) Ano, měl jsem příležitost. Obtíže jsem měl, protože tam bylo hodně lidí a bál jsem se, že zapomenu text, a nebo že budu zadržávat s výslovností.
- 8) Neměl jsem takovou možnost, ale vím, že bych měl vážné problémy.
- 9) Ano, nečinilo mi to žádný problém.
- 10) Ano, příležitost byla, zapůsobila téma.
- 11) Ano, běžně promlouvám do duše kluků v týmu a nečiní mi to žádný problém.
- 12) Ano, měl. Ztratil jsem výřečnost.
- 13) Příležitost jsem ještě neměl, ale malé publikum jsem už měl (120-150) když jsem hrál v deváté třídě představení s mojí třídou před rodiči a lidmi z mé vesnice. Byl jsem ve stresu, ale nějak velké potíže mi to nečinilo.
- 14) Ano, na konci devátého ročníku na základní škole jsme mluvili před publikem, jak se nám ve škole líbilo. Největším problémem byla hlavně nervozita, i když jsme to předem měli připravené, ale když vás sleduje stovka lidí včetně ředitele a poslouchá, co na závěr řeknete. Tohle mi dělalo největší problémy.
- 15) Ještě jsem tu možnost neměl, ale dokážu si představit, jaké by to asi bylo. Poprvé by to asi nebylo ono, poněvadž není člověk zvyklý. Byl bych plný nervů a nejasností ve vyjadřování. Časem by to bylo lepší.
- 16) Takové příležitosti nevyhledávám, jsem totiž velký trémista.
- 17) Ano, obtíže způsobila téma a příliš velká soustředěnost.

Dvanáct studentů už mělo zkušenost s veřejným proslovem, potíže byly podobné jako v předchozí třídě, stres, nervozita, řečové vady. Řečnickou situaci vystihuje replika jedna, je zjevné, že řečnictví je třeba se věnovat blíže, protože velká většina dotazovaných má problém mluvit před lidmi.

Mluvenou formu jazyka využíváte nejčastěji v běžné komunikaci. Myslíte si, že nositelem informace je slovo nebo věta?

- 1) Je to jedno s druhým. Jednotlivá slova nedávají sama o sobě smysl, ale ovlivňují vzhled a význam věty.

- 2) Informaci podává věta, protože když vyslovíme samostatné slovo, může znamenat cokoliv.
- 3) Jedno slovo samo o sobě má většinou více významů, takže pomocí věty se toho dozvíme mnohem víc.
- 4) Slovo.
- 5) Řekl bych, že věta. Slovo sice něco znamená, ale ne mnoho, ve větě je slov více.
- 6) Dle mého názoru je to slovo, jedno slovo dokáže mnohokrát říci, než celá věta.
- 7) Slovo, protože má více významů.
- 8) Věta, protože jen slovo vám nevysvětlí celý děj a smysl informace.
- 9) Věta, protože řekne víc informací než slovo.
- 10) Věta.
- 11) Věta, protože když budeme mluvit jen ve slovech, tak to bude nesrozumitelné.
- 12) Věta, z jednotlivých slov informace nevyplyne.
- 13) Myslím, že věta, ale slovo možná také.
- 14) Nositelem informace je podle mého názoru věta. Víc vám toho řekne, než jenom slovo.
- 15) Asi bych v tom rozdíl neviděl. Jak větou, tak slovem můžeme být informováni, i když je pravdou, že věta mi dokáže vysvětlit mnohem víc než jenom slovo.
- 16) Občas jedno slovo stačí, ale bez výstižných vět by to nešlo.
- 17) Obojí, záleží na vyjádření.

Deset studentů si myslí, že nositelem informace je věta. Tři studenti si myslí, že slovo. Zvláštní je argument v replice 7. Slovo může mít více významů, ale v konkrétní komunikaci je použito tak, aby mělo pouze jeden specifický význam, tedy mnohovýznamovost není totéž jako kvantita informací. Chytře řešena je replika 17, pokud se mluvčí zeptá posluchače, zda s ním dnes půjde do kina, posluchač odpoví ano. Slovo ano je dostačující nositel informace, záleží na situaci, ovšem častější jsou víceslovné odpovědi.

Co je to rétorika a jaké je její využití v současné době?

- 1) Věda o řečnictví, umění přit se a diskutovat. Tato věda vznikla v antickém Řecku, kde dosáhla velkého rozkvětu a vážnosti. Řečnictví bylo, je a bude velmi důležité v politice, na veřejných shromážděních, v televizi, rádiu. Umožňuje přesvědčovat

jednotlivce, strhnout masy, získat převahu nad politickými protivníky, získat moc.

- 2) Vystupování před publikem a promlouvání o problémech společnosti.
- 3) Nauka o verbálním projevu.
- 4) Je to řečnictví. Využívá se v prosloveh před lidem.
- 5) Řečnění, proslovy. V dnešní době využíváno k motivaci nebo demotivaci, ale zároveň ke zblbnutí velkého množství lidí, zde lze zmínit politiky.
- 6) Nauka o řečnictví.
- 7) Jazyková disciplína.
- 8) Řečnictví, používají ji všichni myslitelé, politici, učitelé. Takže její využití je přínos informací.
- 9) Jsou to proslovy prezidenta, politiků. V současné době je hodně používána.
- 10) Používá se k přesvědčování lidí (např. voličů před volbami).
- 11) Výřečnost. V dnešní době je využívána na přemlouvání lidí nebo oblbnutí lidí na co chcete vy.
- 12) Výřečnost. Používáme ji například u pracovního pohovoru.
- 13) Řečnictví a v dnešní době má velké využití pro orientaci v dnešní době. (zprávy)
- 14) Řečnictví.
- 15) Řečnictví. V současné době se využívá hodně. Už jen, když se podíváme na zprávy v televizi. Lidé řeční o různých reportážích nebo politici řeční u pultu o různých zákonech.
- 16) Řečnictví.
- 17) Řečnictví, využívá se při představování různých věcí a v politice.

Pojem rétorika je známý všem dotázaným studentům maturitního oboru. Oproti třídě tříletého oboru je tato otázka silným kontrastem. Nejlepší odpovědí je replika 1.

O kom si myslíte, že je dobrý a přesvědčivý řečník? (Ze současných i historických osobností.)

- 1) Z historických osobností to byl jistě Adolf Hitler, jenž díky svému řečnictví získal neskutečnou moc, zavlekl svět do největší války všech dob. Dále Napoleon Bonaparte, Benito Mussolini, Lev Davidovič Trockij, Vladimír Iljič Lenin. Ze současných je to Miloš Zeman.

- 2) Julius Ceasar.
- 3) Mussolini.
- 4) Daniel Landa.
- 5) Takových lidí bylo a je více, minimálně na vrcholu každé skupiny lidí někdo takový musí být.
- 6) Adolf Hitler.
- 7) Hitler, Mussolini.
- 8) Je to každý, kdo dokáže zaujmout publikum, například George Bush.
- 9) Hitler, Zeman, Paroubek.
- 10) Adolf Hitler.
- 11) Adolf Hitler.
- 12) Horst Fuchs.
- 13) Z historických osobností mě napadá Jan Hus, který si svými proslovy získal spoustu mladých lidí, ale i starších. Ze současnosti mě moc lidí nenapadá, protože v dnešní době bohužel není tolik dobrých řečníků jako v historii.
- 14) Podle mého názoru je dobrý a přesvědčivý řečník ten, co svoji řeč dokáže vysvětlit, nezadržává se a mluví smysluplně. A má charisma. Steve Jobs.
- 15) Za mě to jsou politici.
- 16) Donald Trump. Myslím, že svým vyjádřením si na svou stranu přiláká hodně lidí, kteří ho zvolí prezidentem.
- 17) Donald Trump. Je sice arogantní, ale zároveň sebevědomý.

Jasným favoritem mezi řečníky je Adolf Hitler, který se objevil šestkrát. I v této třídě se objevil Jan Hus, proslulost této historické osobnosti je vskutku nezměrná. Velmi zarážející odpovědí je Daniel Landa, ze seznamu uvedených jmen je Daniel Landa nepochybně nejméně výrazným řečníkem, tedy z hlediska struktury projevu, z hlediska výrazových prostředků jsou jeho proslovy a rozhovory velmi pestré. Nejzajímavější odpovědí je Horst Fuchs. Student uvedl vskutku zajímavého řečníka. Horst Fuchs je legendou teleshoppingu. Student, který do dotazníku uvedl toto jméno, pravděpodobně nikdy neslyšel Horsta Fuchse mluvit, pouze s dabingem. Přesto se o jeho výřečnosti nedá pochybovat. Horst Fuchs je nejzajímavějším řečníkem hlavně z hlediska kineziky. Jeho neverbální komunikace je mnohem pestřejší než u politických řečníků. Horst Fuchs, ačkoliv je to absurdní, je výborným prototypem řečníka, který skvěle propojuje verbální a neverbální komunikaci. Žádná žena opět uvedena nebyla.

Myslíte si o sobě, že jste schopni vést veřejné proslovy?

- 1) Ne, to si absolutně nemyslím.
- 2) Rozhodně ne.
- 3) Určitě nejsem.
- 4) Ano, myslím si, že s trochou odhodlání bych to zvládl.
- 5) Těžko říct, nevím, zda bych dokázal překonat ten fakt, že mě poslouchá hodně lidí, a že by se z malé chyby mohla stát větší.
- 6) Nejspíš ano.
- 7) Ano, ale i ne, podle prostředí.
- 8) Ne! Na to si moc málo věřím.
- 9) Myslím, že ne. Měl bych velký stres, ale zkusil bych to.
- 10) Nejsem, jsem trémista a introvert.
- 11) Ano, dokážu svým stylem přesvědčit lidi k tomu, co chci já.
- 12) Ne... Ale možná bych si to někdy zkusil.
- 13) Popravdě bych se neodvážil, neboť bych měl velký stres, ale zkusit se má všechno.
- 14) Určitě ano, i když se zrovna rád do takových proslovů nehru.
- 15) Myslím si, že ano, ale musel bych se na to pořádně připravit. Pokud bych si měl vymýšlet z hlavy, tak asi ne, ale číst z papíru, tak to zase jo.
- 16) Myslím, že ne. Jsem velký trémista a plynne mluvit před tolika lidmi by pro mě nebylo.
- 17) Myslím si, že ne. Nejsem vůdčí osobnost.

Jedenáct studentů si myslí, že nejsou schopni vést veřejné proslovy, opět většina dotazovaných. Vyskytují se i sebevědomí studenti, například replika 11, ale pouze výjimečně.

2.3 Třetí ročník gymnázia

Jaký si myslíte, že je vztah mezi jazykem a řečí?

- 1) Jazyk je abstraktní systém znaků k vyjádření pojmů. Řeč je mluva. Jsou nutně propojeny.

- 2) Říká se, že změna jazyka změní i naší osobnost. Já si myslím, že je na tom hodně pravdy.
- 3) Pomocí jazyka v ústní dutině vytváříme řeč.
- 4) Řeč se vyvíjí spolu s jazykem.
- 5) Řeč je základním kamenem jazyka.
- 6) Úzce spolu souvisí.
- 7) Vztah je velmi úzce spjatý
- 8) Řeč je všem lidem vlastní, ale jazyk se liší.
- 9) Úzce souvisejí, jazyk odlišuje řeč lidí, každý jazyk ale zní jinak z jiných úst.
- 10) Žádná odpověď.
- 11) Žádná odpověď.
- 12) Žádná odpověď.
- 13) Žádná odpověď.
- 14) Úzce spolu souvisí. Řeč je mluva a jazyk je systém. Použití klíčových slov k vyjádření myšlenek.

Čtyři studenti neodpověděli. Odpovědi jsou většinou povedené. Nejlepší replikou je replika 1, 3, 8 a 14. Zajímavá je replika 8, z hlediska fyziologie je jistě pravdivá také. Ostatní repliky toho moc neříkají nebo nejsou přesné.

Co je to jazyková kultura a jaký má pro nás význam?

- 1) Žádná odpověď.
- 2) Jak se náš jazyk postupně vyvíjel, rozvíjel. Měli bychom vědět o historii našeho jazyka. Například znát Národní obrození.
- 3) Bohatost, historie a vývoj jazyka. Význam pro mě jistě má, jsem na naši kulturu hrdá.
- 4) Historie vývoje jazyka. Význam je asi díky tomu, že zaznamenává vývoj naší kultury.
- 5) To, jak se vyvíjela historie jazyka. Ne nijak významný.
- 6) Žádná odpověď.
- 7) Jazykovou kulturou můžeme rozlišovat typy lidí.
- 8) Bohatost jazyka a jeho historický vývoj. Určitý význam pro mě má, protože je mou součástí.

- 9) Vnitřní stav jazyka, popularita slov, nová slova a archaismy, jazykově měnící se trendy.
- 10) Žádná odpověď.
- 11) Jazyk, způsob vyjadřování, slang...
- 12) Je to úroveň toho, jak se vyjadřujeme a jakou máme slovní zásobu. Význam takový, že když mluvíte jako hulvát, budou s vámi tak i jednat.
- 13) Žádná odpověď.
- 14) Každý jazyk se liší jak po gramatické stránce, tak po stránce historické. Většinou každý občan určitého státu nebo rodilý mluvčí je na svůj mateřský jazyk hrdý.

Čtyři studenti neodpověděli na otázku. Dalších šest studentů zaměřuje jazykovou kulturu s vývojem jazyka. Je to problém, který se týká všech tří tříd. Povedená replika je replika 12 a hlavně 7, která jazykovou kulturu definuje z hlediska sociologie.

Čím se liší mluvená forma jazyka od písemné?

- 1) Písemná je připravenější a formálnější.
- 2) Žádná odpověď.
- 3) Formou, jakou ji vyjadřujeme (hlasově, graficky). Spisovností, skladbou věty.
- 4) Hlavně se liší díky slangu, což je mluvená řeč, která se používá mezi lidmi.
- 5) Mluvená forma nemusí být vždy tak formální jako forma psaná. Liší se hlavně v tom, že mluvená forma je verbální a dokážeme díky ní rozpoznat i pocity řečníka, písemná není tak osobní, je psaná.
- 6) Tím, že mluveným slovem se můžeme více vyjádřit.
- 7) Psaná forma jazyka musí být více promyšlená, není tak spontánní jako mluvená.
- 8) Tím, že ji můžeme formulovat intonací. A je rychlejší než forma písemná.
- 9) Přípravou, podáním, možnostmi. Mluvený projev závisí i na jiných faktorech (mimika, proxemika...)
- 10) Písemná je připravená, spisovná. Mluvená je často nepřipravená, nedokončené věty, gesta.
- 11) Písemná forma jazyka je neverbální.
- 12) Psanou si lépe rozmyslíme. Lépe uspořádáme své myšlenky, často se vyjadřujeme spisovněji.

- 13) Mluvená forma je nepřipravená, často hovorová a často neformální. Psaná forma je opakem, je připravená a často spisovná a formální.
- 14) V mluvené formě se častěji používá nespisovný jazyk, pokud se tedy nejedná např. o pohovor či nějakou formální záležitost. V písemné formě se vždy musí psát gramaticky správně a spisovně.

Pouze jediný student na otázku neodpověděl. Ostatní studenti odpověděli správně, každý z nich dokáže uvést alespoň jeden rozdíl. Nejzdařilejší repliky jsou 5 a 9.

Jistě jste se učili ve škole psát a osvojovat si pravidla pravopisu, ale učila vás někdy škola i se správně vyjadřovat?

- 1) Učitelka ČJ, nám naši rétoriku taky hodnotí. Občas děláme i rétorická cvičení.
- 2) Žádná odpověď.
- 3) Ne dostatečně.
- 4) Někteří učitelé dbali na správnou výslovnost, ale ne všichni.
- 5) Ano, pomocí různých referátů a přednášek.
- 6) Ne.
- 7) Ne.
- 8) Ano, v hodinách rétoriky.
- 9) Ano, například při zkoušení – referáty (ale jen okrajově).
- 10) Při čtení, zkoušení, interpretaci úryvků z knížek.
- 11) Ne.
- 12) Na základní škole určitě ne, ale na střední škole se nás při zkoušení před tabulí snaží usměrňovat v mluveném projevu.
- 13) Správná rétorika se na naší škole hodnotí v rámci zkoušení.
- 14) Většinou mě spisovné vyjadřování učili doma. Ve škole mě to neučili. Myslím si, že je to automatické a učitelé počítají, že se budou studenti vyjadřovat spisovně sami.

Šest gymnazistů ze čtrnácti si myslí, že je škola nikdy neučila správnému vyjadřování, přestože replika 8 poukazuje přímo na výuku rétoriky. Z odpovědí spíše vyplývá, že se rétorika hodnotí během zkoušení či referátů, nicméně replika 1 také poukazuje přímo na nějaká rétorická cvičení, ovšem vzhledem k výpovědím celé třídy je jasné, že těmto cvičením není věnována příliš velká pozornost.

Byli jste někdy seznámeni s pojmy fonetika a fonologie? Pokud ano, dokázali byste vysvětlit, čím se tyto jazykové disciplíny zabývají?

- 1) Fonetika – nauka o správné výslovnosti. Fonologie – o funkci hlásek.
- 2) Žádná odpověď.
- 3) Fonetika – správná výslovnost.
- 4) Fonetika – věda, která zkoumá zvuky a řeč. Fonologie zkoumá rozdíly v řeči.
- 5) Ne.
- 6) Ne.
- 7) Ne.
- 8) Správná výslovnost slov a písmen.
- 9) Výslovností a zvukovou stránkou řeči.
- 10) Fonetika- věda zabývající se zvukovou stránkou řeči.
- 11) Fonetika zkoumá zvukomalebnou stránku jazyka.
- 12) Fonetika se zabývá zvukovou stránkou jazyka. Fonologie je lingvistická věda, zabývá se zvukovými rozdíly v jazyce.
- 13) Fonetika se zabývá výslovností v různých jazycích. Fonologie se zabývá funkcí hlásek.
- 14) Fonetika – věda zkoumající zvukové projevy, zejména zvukovou stránku lidské řeči. Fonologie zkoumá zvukovou stránku přirozeného jazyka.

U této obtížné otázky máme poměrně kladné výsledky, pouze čtyři studenti si myslí, že s pojmy fonetika a fonologie nebyli seznámeni. Ovšem i na gymnáziu převládá názor, že fonetika se zabývá správnou výslovností. Za nejpříjemnější odpovědi můžeme považovat repliku 1, 4, 12 a částečně repliky 10, 13, 14.

Měli jste někdy příležitost mluvit před živým publikem? Pokud ano, činilo vám to nějaké obtíže?

- 1) Ano, před třídou třeba, trochu ano. Je fakt ale, že mluvit před cizími lidmi by pro mě bylo těžké dost.

- 2) Ano, když mluvím např. ve společnosti, kterou znám a cítím se v ní dobře. Nemám problém se naplno vyjádřit a mluvit před nimi. Když jsem však mluvila před lidmi, které jsem viděla poprvé, cítila jsem se nesvá. Dávala jsem si větší pozor na to, co říkám. Klepal se mi hlas a byla jsem rudá.
- 3) Ano, měla jsem možnost a ano, činí mi to obtíže.
- 4) Ano, činilo mi to potíže. Stres, nervozita.
- 5) Ano, nečinilo mi to žádné problémy
- 6) Ano. Nebylo to obtížné.
- 7) Ano, nečinilo mi to žádný problém.
- 8) Ano a činilo mi to lehké potíže. Občasné přerěknutí či zaseknutí.
- 9) Ano, často. Většinou je nejhorší jenom začátek.
- 10) Ano, často jsem se přerěkla a klepala se jako ratlák.
- 11) Ano. Ano.
- 12) Ano, přepadla mě nervozita a hůře se mi mluvilo.
- 13) Ano, ve škole i na pódiu při amatérských představeních, dříve jsem měla z veřejných projevů trochu strach kvůli mé introvertní povaze, ale dnes si veřejné výstupy před divadelním publikem užívám, ani před třídou mi to nevadí.
- 14) Ano, tuto možnost jsem měl. Činilo mi problém se podívat publiku do očí. Nevěděl jsem, co si o mně lidé myslí a z toho jsem byl nervózní. Klepal se mi hlas a ruce.

Všichni studenti měli příležitost veřejně mluvit, ale pouze studentům s replikami 5, 6, 7, a 13 nečinil výstup problém. Ostatní mají stejné komplikace jako studenti odborné školy. Z řady vybočuje pouze replika 14. Dotyčný student je u proslovu nervózní, protože neví, co si o něm lidé myslí. To je problém, který je poměrně irelevantní, protože člověk nikdy neví, co si o něm lidé myslí. Student je pravděpodobně nervózní z toho, že obecnost nepozoruje jenom, co mluvčí říká, ale také, jakým způsobem to říká. Student si uvědomuje, že veřejný proslov má určité náležitosti, které je třeba kontrolovat.

Mluvenou formu jazyka využíváte nejčastěji v běžné komunikaci. Myslíte si, že nositelem informace je slovo nebo věta?

- 1) Slovo.

- 2) Jak pro koho. Někdy je lepší, když je situace vysvětlená stručně a jasně. Někdy však nejde vysvětlit událost jedním slovem. Lepší je tedy věta.
- 3) Věta i slovo. Záleží na povaze informace, kterou chceme sdělit.
- 4) Věta.
- 5) Slovo.
- 6) Myslím si, že je to věta.
- 7) Slovo.
- 8) Obojí.
- 9) Obojí, záleží na situaci.
- 10) Věta dává větší smysl, než jen samotné slovo, to může být zavádějící.
- 11) Obojí.
- 12) Může to být slovo, pokud se správně použije. Někdy prostě nemusíte cokoliv vysvětlovat větou.
- 13) Myslím, že je to slovo, které tvoří základní fakt informace. Věta je jen doplňkem pro rozšíření informace.
- 14) Podle mě slovo. Jelikož slovy se tvoří věta a každé slovo dokáže změnit význam věty.

Šest studentů si myslí, že nositelem informace je slovo. Další čtyři studenti si myslí, že obojí. Šest studentů si myslí, že nositelem informace je věta. V této třídě je věta zastoupena pouze čtyřmi odpověďmi. Zajímavá je replika 13, ve které je věta degradovaná na pouhý doplněk a 14, ve které je uvedeno, že slovo dokáže měnit význam celé věty. Faktem je, že věta může změnit význam, pokud nahradím podmět, předmět, přísudek... jiným slovem. Věta sice je tvořena slovy, ale je tvořena tak, aby seskupení slov mělo přesný význam. Věta spíše determinuje výběr slov, než že by slova determinovala konstrukci věty.

Co je to rétorika a jaké je její využití v současné době?

- 1) Umění mluvit, řečnictví. Projevy prezidenta třeba.
- 2) Žádná odpověď.
- 3) Rétorika je umění mluvit. V současné době (jako v každé jiné době) je velmi důležitá v politice, školství, umění.
- 4) Žádná odpověď.

- 5) Verbální projev, dobrá je k vyjadřování a k rozvíjení schopností, které jsou s ní spojené.
- 6) Nauka o verbálním projevu – řečnictví. Má široké spektrum využití.
- 7) Řečnictví.
- 8) Rétorika je řečnění a její využití v dnešní době je hojné. Veřejné proslovy i všeobecný prostor.
- 9) Umění vyjadřovat se (řečnit). Široké – od lobbování po školní projevy. Formuluje naše působení na okolí.
- 10) Řečnictví. V politice.
- 11) Rétorika je způsob chování při vyjadřování a využívá se pro lepší vyjadřování.
- 12) Rétorika je řečnictví. Využívá se hlavně na přednáškách.
- 13) Rétorika je umění řečnictví. Dnes se využívá při veřejných proslovech.
- 14) Nauka pojednávající o verbálním projevu. Je to také nejstarší jazyková disciplína. Využití bych hledal ve veřejných proslovech.

Dva studenti gymnázia neznali odpověď na otázku rétoriky. Oproti předchozí třídě, je třída gymnázia horší. Zbývajících dvanáct studentů odpovědělo správně.

O kom si myslíte, že je to dobrý a přesvědčivý řečník? (Ze současných i historických osobností.)

- 1) Adolf Hitler.
- 2) Přesvědčivý řečník byl například Adolf Hitler. Nebyl to dobrý člověk, to v žádném případě, ale měl v sobě něco, čím dokázal přesvědčit lidi. Byl mazaný, chytrý a měl charisma. Nejlepší řečníci bývají například v politice.
- 3) Gándhí.
- 4) I přes všechno špatné byl vynikajícím řečníkem Adolf Hitler.
- 5) Adolf Hitler byl dobrý řečník, protože i přes své nekalé plány a nápady dokázal přesvědčit obrovské masy lidí, aby ho podporovaly a následovaly ho. V současné době se mi zdá dobrým řečníkem Tomio Okamura a prezident Zeman.
- 6) Většinou to jsou vůdčí osobnosti zemí, takže např. Obama, Merkelová. Z historických osobností například Hermann Wilhelm Göring nebo Platón.
- 7) George Walker Bush. Barack Obama.

- 8) Z historických osobností to jistě byl Adolf Hitler a z dnešních mě zaujala řeč, kterou si připravila Malála Júsfzajová při přebírání Nobelovy ceny za mír.
- 9) Adolf Hitler, Nelson Mandela, Jiří Ovčáček.
- 10) Adolf Hitler.
- 11) Adolf Hitler.
- 12) Diktátoři bývají dobří řečníci, dokážou si získat lidi. Myslím si, že Abraham Lincoln byl dobrým řečníkem, ačkoliv nebyl diktátorem.
- 13) V minulosti to byl Adolf Hitler.
- 14) Z historie Protágorás, Platón, Aristotelés, Hitler či Churchill. V současnosti určité politické osobnosti – Putin, Obama, Porošenko či Kim Čong-il.

V odpovědích byl desetkrát Adolf Hitler, který byl favoritem i předcházející třídy.

V dotazníku se také konečně objevili antičtí filozofové jako byl Platón, Protágorás či Aristotelés, ale mistr dialogu Sokrates se neobjevil. V seznamu jmen jsou i dvě ženy. První z nich je německá kancléřka Angela Merkelová a druhá je bojovnice za lidská práva Malála Júsfzajová. Alespoň dvě ženy jsou zastoupeny mezi působivými řečníky. Angela Merkelová není velkým překvapením na rozdíl od Júsfzajové. Merkelová je v současnosti jedna z nejmocnějších žen světa a má velmi přesvědčivé proslovy, podobně jako Eva Peron.

Myslíte si o sobě, že jste schopni vést veřejné proslovy?

- 1) Zatím ne, ale s velkým přemáháním jo.
- 2) Ne!!!
- 3) Ne bez přípravy.
- 4) Nevím.
- 5) Ano.
- 6) Myslím, že ano, ale pouze pokud bych si to předem připravila.
- 7) Ano, myslím, že jsem toho schopen.
- 8) Pravděpodobně ano, ale neobešlo by se to bez menších komplikací.
- 9) Žádná odpověď.
- 10) Ne.
- 11) Ne.
- 12) Schopná ano, ale jestli bych dokázal zaujmout, to nevím.

13) Myslím si, že ve svém aktuálním postavení studentky nejsem schopna vést veřejné proslovy, jelikož nemám dostatek autority, která je dle mého názoru nedílnou součástí řečníka. Musí umět přesvědčit.

14) V současnosti ne, ale kdybych na sobě zapracovala, nečinilo by mi to problém.

Devět studentů si myslí, že nejsou schopni vést veřejné proslovy opět většina jako v předešlých třídách. Několik studentů by potřebovalo projevy trénovat.

Shrnutí odpovědí z dotazníků

Jaký si myslíte, že je vztah mezi jazykem a řečí?

Jednu z nejsrozumitelnějších definic řeči a jazyka jsem našel v knize *Skladba spisovné češtiny* 1986. „*Řeč (parole) je mezilidská komunikace uskutečněná, prostřednictvím přirozeného jazyka. Produktem řeči jsou promluvy, komunikáty, které mohou být psané i mluvené.*“²²

„*Jazyk (langue) je soustavou výrazových prostředků lexikálních i gramatických, kterou má uživatel daného jazyka k dispozici pro vyjadřování myšlenkových obsahů a k realizaci svých komunikačních záměrů. Vztah mezi jazykem a řečí spočívá v tom, že systém jazyka odhalujeme analýzou promluvy.*“²³

U třídy tříletého oboru byla tato otázka velmi kritická, pouze dva studenti dokázali odpovědět. Deset studentů neodpovědělo vůbec, zatímco ve třídě maturitního oboru neodpověděli pouze tři studenti. Osm odpovědí bylo možné považovat za správné. Odborně zaměřená třída s maturitou dopadla i lépe než třída gymnazistů, ve které neodpověděli čtyři studenti a ostatní odpovědi až na pár výjimek nebyly moc přesvědčivé.

Co je to jazyková kultura a jaký má pro nás význam?

Ze třídy učebního oboru správně odpovědělo šest studentů a čtyři jsou názoru, že jazyková kultura je vývoj jazyka, což je zásadní problém, který provází i ostatní třídy. Ze třídy čtyřletého oboru odpovědělo správně přibližně 10 studentů, což je vysoké číslo. Opět předčili i studenty gymnázia, z nichž čtyři studenti neodpověděli, a šest opět zaměňuje jazykovou kulturu s vývojem jazyka.

²² GREPL, Miroslav a KARLÍK, Petr. *Skladba spisovné češtiny*: [vysokošk. učebnice pro stud. filozof. fakult]. 1. vyd. Praha: SPN, 1986. s. 17.

²³ Tamtéž s. 12.

Čím se liší mluvená forma jazyka od písemné?

S touto otázkou si studenti tříletého oboru poradili velmi dobře, deset studentů dokázalo vymyslet aspoň jeden rozdíl mezi písemnou a psanou formou. I třída čtyřletého oboru si v této otázce vedla velmi dobře. Třída gymnazistů v této otázce excelovala, pouze jediný student neodpověděl. Tato otázka celkově neděla žádné třídě zvláště velké potíže, takřka každý si uvědomil, že písemná a mluvená forma jazyka vyžaduje trochu odlišný přístup.

Jistě jste se učili ve škole psát a osvojovat si pravidla pravopisu, ale učila vás někdy škola se i správně vyjadřovat?

Velká většina studentů tříletého oboru si myslí, že je škola učila správnému vyjadřování. Podobně je na tom i třída čtyřletého oboru, ovšem jedná se jen výběr vhodných výrazových prostředků. Paradoxně skoro polovina třídy na gymnáziu uvedla, že je škola neučila správnému vyjadřování.

Byli jste někdy seznámeni s pojmy fonetika a fonologie? Pokud ano, dokázali byste vysvětlit, čím se tyto jazykové disciplíny zabývají?

Studenti tříletého oboru se nikdy s pojmy fonetika a fonologie nesečkali, pouze jeden student se pokusil na tuto otázku odpovědět. Studenti čtyřletého oboru jsou na tom podobně, buď pojmy neslyšeli, nebo se domnívají, že se jedná o nauku zabývající se správnou výslovností. Studenti gymnázia dopadli v této otázce mimořádně dobře, šest studentů zvládlo na tuto otázku relativně dobře odpovědět, zbytek studentů pojmy nezná nebo se domnívají, že jedná o nauku o výslovnosti. Výsledky této otázky odpovídají i na předešlou otázku. Škola vede studenty ke správnému vyjadřování ve smyslu dodržování kodifikovaného spisovného jazyka, ale realizaci mluvení pozornost věnovaná není.

Měli jste někdy příležitost mluvit před živým publikem? Pokud ano, činilo vám to nějaké obtíže?

Studenti všech tří tříd měli většinou možnost mluvit před živým publikem, ale až na pár výjimek jim to činilo potíže. Není se čemu divit, mluvené projevy vyžadují cvik a příležitost mluvit před davem lidí není pravidelná. Přednes projevu je velmi obtížnou záležitostí pro nezkušeného řečníka. Mimo hlasového faktoru je mluvčí nucen sledovat i jiné faktory,

především svou gestiku, mimiku, posturiku a proxemiku. Cílem projevu je zapůsobit na posluchače, na jejich rozumovou či emoční stránku.²⁴

Mluvenou formu jazyka využíváte nejčastěji v běžné komunikaci. Myslíte si, že nositelem informace je slovo nebo věta?

Je třeba se blíže zaměřit na otázku, zda je nositelem informace spíše věta nebo slovo. Studenti byli na pochybách ohledně vzájemné závislosti mezi slovem a větou. Na tento problém je třeba se zaměřit více analyticky. V tomto ohledu bych přistoupil k diskursu rakouského filozofa Ludwiga Wittgensteina, protože Wittgenstein trivializoval filozofii především na jazykové problémy a základem jeho filozofie je striktně logika. Wittgenstein ve svých traktátech píše: „*To, co je zkrátka tak, fakt, je existence stavů věcí. Stav věcí je propojení předmětů (jednotlivin). Pro jednotlivinu je podstatné, že může být složkou stavu věcí. Pokud se mohou jednotliviny ve stavech věcí vyskytovat, pak to musí mít v sobě.*“²⁵ „*Jednotlivina je samostatná v tom, že se může vyskytovat ve všech možných situacích, avšak tato forma samostatnosti je formou souvislosti se stavem věcí, formou nesamostatnosti.*“²⁶

Pokud si za pojem jednotlivina dosadíme slovo, je zřejmé, že slovo se nemůže vyskytovat samostatně a ještě ve větě. Věta je stavem věcí, zatímco slovo je jen jednotlivina, která tvoří část onoho stavu a tato část nemůže být samostatná. Wittgenstein vyzdvihl syntax nad lexikologii, protože základem jazyka dle jeho filozofie není slovo, ale věta. Věta je nositelem informace, slova sama o sobě nejsou přizpůsobená ke komunikaci. Problémem je, že se nelze na Wittgensteinovu filozofii zcela spolehnout. Největším kritikem Wittgensteinovy filozofie byl v pozdějších letech sám Wittgenstein. Přesto bych se klonil, k řešení, že nositelem informace je spíše věta než slovo. Ve dvou třídách ze tří převažuje názor, že nositelem informace je věta. Pouze třída gymnázia je spíše pro slovo.

²⁴KRAUS, Jiří. Rétorika a řečová kultura. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004. s. 87. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze; 5. ISBN 80-246-0898-7.

²⁵WITTGENSTEIN, Ludwig. Tractatus logico-philosophicus. Překlad Petr Glombíček. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2007. s. 11. Knihovna novověké tradice a současnosti; sv. 59. ISBN 978-80-7298-284-4.

²⁶ Tamtéž s. 12.

Co je to rétorika a jaké je její využití v současné době?

Pro většinu studentů tříletého oboru je rétorika převážně neznámým pojmem. Naopak studenti čtyřletého oboru zvládli tuto otázku bravurně, všichni dokázali správně odpovědět, dokonce i někteří studenti gymnázia na tuto otázku neodpověděli, což bylo překvapující. V nejširším povědomí je rétorika naukou o tom, jak dobře řečnit, ale dobře řečnit znamená hlavně vyjadřovat se vhodně vzhledem k místu a události, ve které se řečník nachází. Dále je frází „dobře řečnit“ myšleno hovořit s úctou vůči posluchači, je třeba přistupovat k tomu, s kým mluvíme, o kom mluvíme a o čem mluvíme.²⁷

O kom si myslíte, že je to dobrý a přesvědčivý řečník? (Ze současných i historických osobností.)

Mimo první dotazované třídy, kde se nejčastěji objevil Jan Hus, se v ostatních třídách vyskytl nejfrekventovaněji Adolf Hitler. Za všechny tři třídy se v seznamu objevilo jméno Adolf Hitler šestnáctkrát, proto je třeba se podívat na Hitlerovy řečnické schopnosti blíže. Hitlerova řečnická schopnost je pravděpodobně jedinou vlastností, kterou lze obdivovat. Hitler byl opravdu mluvčí, který dokázal zaujmout, skvěle využíval pauzy, přízvuk, důraz a dokázal to bravurně propojit s neverbální komunikací. Ve svých projevech využíval gestikulaci (k vyjadřování si hodně pomáhal rukama), kineziku (pohyby tělem, hlavně hlavou), haptiku (často se dotýkal sám sebe, ale nikoliv z nervozity) a samozřejmě oční kontakt, který shledávám za Hitlerovu nejsilnější řečnickou vlastnost. Opravdu není divu, že Hitler je v široké veřejnosti považován za jednoho z nejlepších řečníků, sám se i obklopoval lidmi, kteří také dovedli skvěle mluvit. V replice 6 se na příklad objevil říšský maršál Hermann Wilhelm Göring, také nesmírně působivý řečník. Dalším výborným řečníkem byl například ministr propagandy Joseph Goebbels, dynamika jeho projevu opravdu neměla obdoby. Obdobně na tom byl i vůdce NSDAP Rudolf Hess. Nadaným řečníkem byl také nacistický ministr zahraničí Joachim von Ribbentrop – diplomat, který působil velmi klidným a spořádaným dojmem. Ribbentrop na rozdíl od ostatních nedával v proslovech najevo emoce, byl to ocelový muž, který galantně vystupoval před světovými vůdci zemí. Okolo Hitlera se pohybovalo mnoho dalších skvělých řečníků, ale i přes silnou konkurenci byl Hitler opravdu

²⁷KRAUS, Jiří a kol. *Člověk mluvící: řečníci bez tribuny čtením i poslechem*. Vyd. 1. Voznice: Leda, 2011. s. 17. ISBN 978-80-7335-258-5.

nejpůsobivějším řečníkem. Všichni studenti, kteří uvedli Adolfa Hitlera, věděli moc dobře, proč ho napsat do dotazníku.

Myslíte si o sobě, že jste schopni vést veřejné proslovy?

Ve třídě tříletého oboru je silná většina názoru, že nejsou schopni vést veřejné proslovy. Stejně je na tom i třída čtyřletého oboru a třída třetího ročníku gymnázia. Někteří by potřebovali cvičit a připravovat se.

Účinná příprava pro zrealizování projevu spočívá v pěti krocích.

- I. Invence
- II. Dispozice
- III. Jazykové ztvárnění
- IV. Memorování
- V. Přednes

Invence neboli vyhledávání argumentů je základem řečnického projevu, protože řečník musí být připraven si své tvrzení odůvodnit a musí být připraven na případné dotazy z publika. Pokud víme, o jakém tématu budeme mluvit, je potřeba se zaměřit na to, kdo už dané téma zpracoval, abychom nemluvili o něčem, co už je každému známé.²⁸

Dispozice neboli uspořádání je především důležitá pro výběr jazykových prostředků. Mluvčí se snaží vybrat takové prostředky, které posluchače zaujmou. Je třeba oddělit úvod od hlavního tématu a závěru, aby posluchači bylo vše jasné.²⁹

Jazykové ztvárnění neboli stylizace. Na této části jsou závislé předchozí části. Jedná se o výběr a propojení slov do takového ztvárnění, aby odpovídalo tomu, o čem se mluví a ke komu se mluví.³⁰

Memorování neboli cvičení paměti. Tato fáze udržuje orientaci v projevu. Pokud projev umíme dobře a ponecháme ho v dlouhodobé paměti, jsme schopni proslov doplnit, vhodným citátem či argumentem, a potom dál navázat na projev.³¹

²⁸KRAUS, Jiří a kol. *Člověk mluvící: řečníci bez tribuny čtením i poslechem*. Vyd. 1. Voznice: Leda, 2011. s. 36. ISBN 978-80-7335-258-5.

²⁹ Tamtéž s. 37.

³⁰ Tamtéž s. 38.

³¹ Tamtéž s. 40.

Přednes neboli podání. Podání se projevuje výslovností řečníka a také vizuální stránkou, tedy pohyby řečníka, jeho mimikou, jeho vzhledem, oblečením...³²

Závěr

Prostřednictvím bakalářské práce jsem se snažil přiblížit problematiku mluvené formy jazyka dospívajícím studentům z gymnázia a studentům střední odborné školy. K výkladu dané problematiky jsem využil teoretickou část bakalářské práce, pojednávající o analýze mluveného proslovu.

Teoreticky jsem studenty seznámil s pojetím fonetiky, s dýcháním, mluvením, slyšením. V teoretické části bakalářské práce jsem konkrétní mluvený proslov přepsal do fonetické transkripce, abych názorně studenty seznámil s rozdíly mluvené a psané formy jazyka a s jevy týkající se fonetiky a ortoepie (elize, metateze, vkládání protetického v, polykání konsonantů, mluvní temp, přízvuk, důraz, slabika...). Výklad jsem podpořil video ukázkou analyzovaného mluveného projevu.

V rámci praktické části studenti vyplnili dotazník se zaměřením na mluvenou formu jazyka. Tato část byla velmi úspěšná a jistě užitečná. Většina studentů nedokázala odpovědět na otázku rozdílů mezi jazykem a řečí. Mnoho studentů ztotožňovalo jazykovou kulturu s vývojem jazyka. Téměř nikdo kromě několika gymnazistů nevěděl, čím se zabývá fonetika a fonologie. Pojem rétorika je obecně známější jazykovou disciplínou, ale pro třídu tříletého ročníku byla rétorika také neznámým pojmem. Po vyplnění dotazníků jsem studentům všechny tyto pojmy objasnil na základě definic z odborné literatury, které jsem uvedl v praktické části.

Velká většina studentů se domnívá, že nejsou schopni vést veřejné proslovy proto, že nemají moc představu, jakým způsobem by je měli vést, nevědí, na co by se měli zaměřit. Samozřejmě také nemají dostatečné zkušenosti, ale postrádají především základní znalosti ortoepie. Tím nechci tvrdit, že se žádný student neumí vyjadřovat na úrovni. Spíše o tom studenti nikdy moc do hloubky neuvažovali. Po promítnutí mluveného projevu se studenti zaměřili především na pauzy v mluveném projevu. Téměř všichni studenti uvedli, že mají s mluveným projevem problémy (stres, chvějící se hlas...) Po stručném výkladu se většina

³²Tamtéž s. 41.

usnesla, že mají problémy s mluvním tempem. Studentům dělá problém segmentace projevu a jeho členění. Všichni se zpravidla snaží mluvit rychle, aby svou řeč měli rychle za sebou, tím dochází k dýchacím problémům, vypouštění konsonantů a dalším komplikacím.

Studenty jsem samozřejmě nenaučil vést profesionálně mluvené proslovy, sám toho ani nejsem schopen, ale seznámil jsem je s touto problematikou a upozornil je, na co si mají dávat pozor a rozšířil jsem u nich povědomí o jazykové kultuře širší veřejnosti.

Seznam použité literatury

- CVRČEK, Václav a kol. *Mluvnice současné češtiny. 1, Jak se píše a jak se mluví*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. 353 s. ISBN 978-80-246-1743-5.
- ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 4., V Karolinu 2., dopl. Praha: Karolinum, 2011. 380 s. ISBN 978-80-246-1946-0.
- ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. 2. vyd. Olomouc: Rubico, 2008. 248 s. ISBN 978-80-7346-093-8.
- GREPL, Miroslav a KARLÍK, Petr. *Skladba spisovné češtiny: [vysokošk. učebnice pro stud. filozof. fakult]*. 1. vyd. Praha: SPN, 1986. 474 s.
- HÁLA, Bohuslav a SOVÁK, Miloš. *Hlas - řeč - sluch: Základní věci z anatomie, fyziologie a hygieny hlasového, mluvicího i sluchového ústrojí, z foniatrie, fonetiky, orthoepie, orthofonie atd.* V Praze: Česká grafická Unie, 1941. 244 - [X] s. Věda všem. II. populární řada; Sv. 19.
- HÁLA, Bohuslav. *Úvod do fonetiky*. První vydání. V Praze: Melantrich, 1948. 174-[I] s. Svět vědy a práce; Sv. 9.
- KARLÍK, Petr a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. 799 s. ISBN 978-80-7106-624-8.
- KRAUS, Jiří a kol. *Člověk mluvicí: řečníci bez tribuny čtením i poslechem*. Vyd. 1. Voznice: Leda, 2011. 241 s. ISBN 978-80-7335-258-5.
- KRAUS, Jiří. *Rétorika a řečová kultura*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004. 184 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze; 5. ISBN 80-246-0898-7.
- MAGINCOVÁ, Dagmar. *Jazyková kultura pro nefilologické obory*. Vyd. první. Hradec Králové, 2009. 127 s. ISBN 978-80-7041-671-6
- SKALIČKA, Vladimír. *Úvod do jazykovědy: [určeno pro posluchače fak. fil.]. [2.], přeprac. vyd.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. 86 s. Učební texty vysokých škol / Universita Karlova v Praze. Fakulta filosofická.
- TĚŠITELOVÁ, Marie a kol. *Kvantitativní charakteristiky současné češtiny*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1985. 249 s. Studie a práce lingvistické; 19.
- WITTGENSTEIN, Ludwig. *Tractatus logico-philosophicus*. Překlad Petr Glombíček. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2007. 87 s. Knihovna novověké tradice a současnosti; sv. 59. ISBN 978-80-7298-284-4.